

Bjerre Herredsbogen 1 & 2. Glud Museums Forlag, 1963 & 2001.
Embedsbog for Barritskovby Skole 1900-1919 – især personalia.

Hedensted Kommunes Arkiv.

Vejle Amts Årbog 1982: Lampe, Jens: Hans Sørensen – lærer i
Breth og folketingsmand.

Pedersen, Hans: Erindringer fra en lang levetid. Milo'ske Boghan-
dels Forlag, 1905.

Vejle Amts Årbog ca. 1908: Maltesen, Lorens & Jørgensen, Anders:
Lidt fra Vrigsted Sogn.

Højskolebladet 1906: A.J. (Anders Jørgensen???): Vrigsted Højsko-
le 1866-1906 (40-års jubilæum), s. 1470.

Fyraften-Fritid: (Oplægsgivere: Bent Ousager og H.P. Bisgård) Fra
højskole til plejehjem, 1986. Om Vrigsted Højskoles og
epilepsiplejehjemmet Dr. Sells Mindes historie.

Vejle Amts Årbog, 1992: Enemærke, Georg: Friskolen i Vrigsted.

Med dette årsskrift ønskes alle medlemmer af Barrit Vrigsted Lokal-
historiske Forening en glædelig jul og et godt nytår.

December 2014

Karsten Bjerreskov

Barrit og Vrigsted sognes

skoler

Barrit-Vrigsted Lokalarkiv

Årsskrift 2014

Redaktør: Karsten Bjerreskov, arkivleder for Barrit-Vrigsted Lokalarkiv og formand for Barrit-Vrigsted Lokalhistoriske Forening. Henvendelser vedrørende skriftet eller dets indhold til: karsten@bjerreskov.com eller tlf. 22 99 55 97.

Kopiering kun med angivelse af kilden. Da skriftet, som nævnt i forordet, er at betragte som et "arbejdsblad", bør oplysningerne tjekkes før brug i anden sammenhæng.

Barrit-Vrigsted Lokalarkiv, Kirkebro 4A(Sognegården), 7150 Barrit.

Lokalarkivet er åbent den sidste torsdag i måneden kl. 19-21 og den 3. mandag i måneden kl. 9-11. Dog ikke i skoleferier; men også åbent efter aftale. Kontakt formanden.

Barrit-Vrigsted Lokalhistoriske Forenings bestyrelse:

Formand: Karsten Bjerreskov, Nørrestrandsgade 5G, 8700 Horsens. Tlf. 22 99 55 97. E-mail: karsten@bjerreskov.com
Kasserer og sekretær: Per Mogensen, Dynnesvej 19, 7150 Barrit. Tlf. 75 69 10 58, E-mail: permogensen@live.dk
Bestyrelsesmedlem: Niels Peder Kjerkegaard, Fennen 11, 7150 Barrit. Tlf. 75 69 17 51, E-mail: niels-peder@mail.dk

Aktive i lokalarkivet – udover bestyrelsen:

Erik Nielsen, Rosenvænget 22, 7130 Juelsminde.
Marie Pilskog, Randvej 14, Staksrode, 7150 Barrit
Hans Ole Pallesen, Nedervej 1, Vrigsted, 7140 Stouby

Forsidebillede: Akvarel af Over Barrit Skole, 1930. Skolen blev opført i 1856 og nedrevet til fordel for ny 1.-lærerbolig og skolehus i 1932.

Skolehistorie for Frk. Bigants Privatskole:

Frk. Bigants Privatskole eksisterede sandsynligvis fra ca. 1881 til ca. 1905.

Der er meget lidt konkret viden om Vrigsted Privatskole/Frk. Bigants Privatskole. Men at den har eksisteret er uomtvisteligt.

Emma Bigant flyttede til Vrigsted i 1881 og startede på et tidspunkt en privatskole. Det er uvist, om hun stod for almindelig undervisning af en gruppe børn, eller om hun var en dygtig håndarbejds lærer, der underviste i hendes fag. Det der er sikkert er, at hun modtog tilskud til aftenskoleundervisning i håndgerning fra amtet omkring 1900. Dette tilskud fik både folkeskole- og privatskolelærere også, når de ydede en ekstra indsats ved aftenskoleundervisning.

I folketællinger mellem 1881 og 1901 blev hun registreret som lærerinde, og i 1904 blev hendes skole kaldt "en privat håndgernings-skole".

1906 blev hun registreret som husmor i folketællingen.

Kilder:

Kilder – ud over arkivets arkivalier - er angivet med fælles kilder først og derefter i skolerækkefølge:

Nørgaard, Mikkel: Landbobørns skolegang og arbejde i tre østjyske sogne 1895-1902 – en undersøgelse af Barrit-Vrigsted, Glud og Tørring sogne. 1902, s. 29-54.

Ugeavisen Bjerre Herred, ca. 1980: Sognepræst og provst Ove Hansen Guldbergs beskrivelse af og fremtidsvisioner for skolevæsenet i Barrit-Vrigsted, 1716.

Pontoppidan Thyssen, A.: Dansk Præste- og Sognehistorie, Haderslev Stift/Hefte 13 Hedensted Provsti. Århus, 1989. Heri en gennemgang af personalia omkring præster og lærere i Barrit-Vrigsted sogne. Ca. 1700-1987.

Vejle Amts Folkeblad, 18/7 1952: Artikel v. R. Vestergaard Hansen om Folkehøjskolerne i Uth, Vrigsted og Klakring – og Vrigsted Friskole.

Aaboe Kristensen, J.P.: Erindringer fra mit liv. Anker Heegaards Boghandel v. J. Lehmann Degn, Horsens, 1929. S. 79-149.

Embedsbog for Over Barrit Skole 1861-1935 – især personalia. Hedensted Kommunes Arkiv.

Alfred Faverskov, der senere blev forstander for Give Højskole og endte som landmand på Fyn var ansat omkring 1890.

Laurids Jonsen, uddannet lærer og fra Vestjylland, var ansat i 1870-erne. Han oprettede 1880 Vesterdal Højskole på Fyn, men mistede tilladelsen ”på grund af majestætsfornærmelse”. Han endte som lærer i Hundige.

K.J. Bjerregaard var fra Vedersø og ansat på højskolen i 11 år. Han købte hus ved siden af højskolen, hvor han døde.

Anders Jørgensen, den lokale folkeskolelærer, der fortrængte fri-skolen, havde ugentlige timer på højskolen, hvor han mest fortalte rejseskildringer.

Niels Nørby var lærer på højskolen. Han blev gift med en af Maltesens døtre. Han blev far til kongelig kammersanger Einar Nørby og dermed farfar til skuespillerinde Ghita Nørby.

Carl Hanssen var lærer på højskolen, blev gift med en anden af Maltesens døtre og overtog ledelsen af Vrigsted Højskole i 1902.

Frk. Bigants Privatskole/Vrigsted Privatskole.

Stevnsvej 3, Over Vrigsted, 7140 Stouby. (Matr.nr. 10a Vrigsted By)

Stevnsvej 3, tidligere Frk. Bigants Privatskole, 2014.

Indledning:

(Følgende fremstilling af historien om og historier fra Barrit og Vrigsted sognes skoler har grundlag i arkivalier og bøger i lokalarkivet og i Hedensted Kommunes arkiv, beretninger fra byvandringerne og enkeltpersoner fra andre sammenhænge, opslag i arkivalier på internettet f.eks. tinglysningsprotokoller på www.arkivalieronline.dk, det offentlige ejendomsdata på internettet www.ois.dk og en foreløbig opsamling af den tilgængelige viden til brug for bilorienteringsløbet i 2014.

Trods det omfattende grundmateriale og det lige så omfattende arbejde med at sortere i kilderne, formulere fremstillingen og redigere opsætningen, så er dette arbejde ufuldstændigt og sikkert også fejlbehæftet. Man kan sige, at det er en slags arbejdsrapport, hvor vi offentliggør arbejdets nuværende stade.

Vi håber at læserne vil kommentere, supplere og rette, når I oplever, at I er i besiddelse af viden, der er mere korrekt, mere relevant – også hvis I opdager mangler i fremstillingen eller kan give fremstillingen en ny vinkel.

Skriftet vil blive lagt på arkivets hjemmeside og den version kan opdateres løbende, hvorimod dette papirbårne årsskrift må blive stående i al sin ufuldkommenhed.

Tak for hjælp med supplerende beretninger til de personer, der er nævnt i forbindelse med artiklerne og for kommentarer og gennemlæsning til de aktive i arkivet. Om de sidste kan tilføjes, at i lokalarkivet er det en meget god egenskab at have en vis alder, en god hukommelse og at være interesseret i sine medmenneskers gøren og laden. Der er ydet helt uvurderlig hjælp fra arkivets aktive og også fra nogle af foreningens medlemmer.

I en avisartikel fra 1952 refererer R. Vestergaard Hansen til en vise fra slutningen af 1800-tallet, hvor det hedder:

Bjerre Herreds herlighed kendes alle vegne
mest berømt det blev dog ved sine store degne.

Det er historierne om disse mennesker og de skoler, hvor de var ansat, som dette årsskrift er viet til.

Læsevejledning: i det følgende er *skråskrift* brugt i forbindelse med citater. Almindelig skrift er redaktørens viden, opfattelse, mening eller sammendrag.

Om skoler og undervisning i 1700-tallet.

Langt forud for anledningen til det forestående 200-årsjubilæum for skolerne i Danmark var der en oplyst sognepræst og provst i Barrit og Vrigsted sogne, der i en skrivelse til sine foresatte gjorde sig tanker om, hvordan man kunne udbrede undervisningen til at omfatte alle børn. Han fortæller først om skoleforhold i Barrit-Vrigsted og derefter, hvordan man kunne forestille sig økonomien bag denne fuldstændig utopiske tanke om en skole for alle. Året er 1716 og præsten/provsten hedder Ove Hansen Guldberg (Uddrag og oversættelse til nutidssprog fra udskrift af oprindeligt dokument ved Hans Henriksen, As, er foretaget af Karsten Bjerreskov):

I Barrit og Vrigsted sogne var der ingen skole før det fromme herskab, Valdemar Reedtz, på Barritskov i 1711 lod opføre en ny degnebolig på 5 fag (1 fag er afstanden mellem 2 lodrette bjælker i et bindingsværkhus) beboelse og 2 fag skolestue. Der var kommet en kongelig forordning i 1708, som befalede denne konstruktion. Med den tidligere degns død, og heldet med at få ansat en ny degn, der kunne undervise i både læsning og skrivning, var anledningen nu til at gøre noget ved sagen.

Skolen ligger på så central en plads, at ikke bare alle byer i Barrit Sogn, men også hele Vrigsted Sogn (der er så lille, at det ikke formår at holde en skolemester til den smule ungdom, som der findes) mageligt vil kunne betjenes af skolen. Under disse forudsætninger behøves der ikke flere skoler i Barrit-Vrigsted sogne; men hvis skolemesteren skulle udvide undervisningen til ungdommens information, ville der være behov for, at der blev bygget flere fag til skolestuen.

Men ansættelse af flere degne og bygning af flere skoler er en enorm investering! Hvordan skulle der blive råd til det? Det havde Ove Hansen Guldberg også råd for i 1716:

- *Nådige herskaber og proprietærer med skov i det enkelte sogn vil sikkert gerne levere bygningstømmeret.*
- *Alle sognets bønder vil sikkert, i forhold til gårdenes størrelse, levere penge og arbejde indtil skolen står oprejst.*

Problemet med lærerens aflønning begynder med en lille solstrålehistorie: *Afdøde Frederik Jensen Barrits arvinger havde givet 100*

Lærere ved Vrigsted Friskole:

Fordelen ved at have friskole og højskole på samme matrikel er selvfølgelig at lærerkræfterne kan supplere hinanden og bruges begge steder. Maltesen var første lærer i Vrigsted Friskole, og der er ingen optegnelser over, hvornår han gav tøjlerne fra sig. Men allerede ved købet af højskolen i 1879 indrettede Maltesen en lejlighed til friskolelæreren, så fra det tidspunkt har der været ansat en lærer med særligt ansvar for de skolesøgende børn.

1865-1877: **Lorens Maltesen**, fra 1866 også forstander på Vrigsted Højskole

1868 Provsten visiterede både Vrigsted Skole og Vrigsted Friskole, og friskolen gjorde det bedste indtryk bl.a. ved fortælling af bibelhistorien, fædrelandshistorie og meget god sang.

Peder Pedersen var daglig leder af Vrigsted Friskole 1878-1880.

Efter videre uddannelse på Askov Udvidede Højskole i 2 år, vendte han 1882 tilbage og fortsatte som leder af friskolen til 1901, hvor den blev nedlagt. Han bestred tilsyneladende embedet rigtig godt, idet provsten ved visitatsen i 1887 forklarede friskolens højere kvalitetsniveau med elevsammensætningen:

1887 At Vrigsted Skole fik børnene fra daglejerhjem, mens de mere velstående sendte deres børn til friskolen (Provstens skolevisitatsprotokol, 1853-1890).

1901: Friskolen blev imidlertid udkonkurreret af den nye 1.-lærer i Vrigsted Skole, Anders Jørgensen. Han var en meget dygtig og afholdt lærer – og underviste også på højskolen! P. Pedersen blev ansat som 2.-lærer i Vrigsted Skole.

Lauritz Vilhelm Bendixen, senere redaktør og ejer af Herning Folkeblad, var friskolelærer på højskolen 1880-1882, den periode hvor P. Pedersen var under uddannelse.

Lærere ved Vrigsted Højskole:

Jens Jørgen Kristensen fra Stouby og uddannet fra Blågård Seminarium var medlærer på højskolens første elevhold.

Enevold Terkelsen, senere kendt valgmenighedspræst på Herningegnen, blev ansat som lærer for et år omkring 1883.

1923-1926: **Johannes Vejlager** omdannede landbrugsskolen til efterskole, så Vrigsted Efterskole så dagens lys; men også dette forsøg fik kort levetid.

1926-1933: **Mourits Mouritsen** var forstander på Vrigsted Efterskole. Han kom fra Thisted-egnen og fortsatte med efterskole-tanken. I 1930 havde han 14 elever – nogle fra hans hjem-egn, nogle lokale og resten fra det øvrige Danmark.

1933-1939: **Niels Høegh** var forstander på Vrigsted Efterskole. I lokalarkivet findes et foto fra midten af 1930-erne, hvor forstanderfamilien, de ansatte og 16 elever er foreviget. Han lukkede efterskolen og solgte institutionen til Thomas Frederiksen, der var repræsentant for Kolonien Filadelfia. Denne oprettede et plejehjem - "Sells Minde" - for kvindelige epileptikere i bygningerne.

Kilder til nedenstående korte og ufuldstændige gennemgang af lærerne ved Vrigsted Friskole og Højskole er hovedsagelig fra Bjerre Herreds Bogen I, men vigtige oplysninger er fra G. Enemærkes artikel om Friskolen i Vrigsted i Vejle Amts Årbog, 1992.

Rd., hvor renten – 5% p.a. – skulle anvendes til fordel for Barrit Skole og skolemester.

Og et stort hjertesuk: I Barrit Skole er lærerens løn 2 skilling for det første barn en familie sender i skole pr. halvår. Trods det lille beløb og forældrenes rigdom er det penge som læreren stort set aldrig ser.

I stedet foreslår Ove Hansen Guldborg:

- *Betaling i naturalier efter gårdenes størrelse, uanset om de har børn i skolen, og udpantning hvis betalingen ikke falder rettidigt.*
- *At skolemesteren skal have fri græsning til et par køer og nogle får på skolebyens fællede om sommeren, og at bønder i de andre af sognets byer skal forsyne ham med foder om vinteren.*
- *At skolemesteren skal have tørv og brænde – hvorfra??? – er meget vigtigt, både for børnenes skyld, men også for skolemesterens - så man kan undgå forsømmelser.*
- *Betalingen i penge nedsættes til 2-3 Mark for børn i almindelighed, gratis for faderløse og fattigfolks børn. Udpantning ved manglende betaling.*
- *Endelig kan man forestille sig en række betalinger/afgifter i forbindelse med bryllupper og begravelser, og at bøder i forbindelse med slagsmål og brug af bandeord til stævner skulle tilfalde sognets skole og skolemester,*

Et tredje stort problem er lærernes antal – om der findes så mange skikkelige og dygtige studerede personer, og deres uddannelse – om de kan præstere en alsidig undervisning. For hvis han kun kan/skal undervise i læsning og skrivning og synge i kirken om søndagen, vil omfanget af fritiden blive så omfattende, at man kan forudse, at han bliver henfalden til druk og andre utilstedeligheder. Derfor må man sikre undervisningens kvalitet og omfang:

- *Undervisningens kvalitet skal tjekkes af den lokale præst og dennes foresatte ved halvårlige eksamener.*

Det sidste problem er at få børnene i skole. De er en værdifuld arbejdskraft i hjemmet om vinteren og i endnu højere grad om sommeren og det er allerværst for pigebørnenes vedkommende. Det kan løses ved en indsats rettet mod både forældre og børn:

- *Ved påske og Mikkelsdag skal præsten og en af de villigste og vildeste mænd rundt i hver by og bedømme, hvor mange drenge*

og piger der er skolemodne. Forældrene skal afæskes betaling for skolegangen, uanset om børnene møder op eller ej.

- Det skal forbydes unge, der ikke kan læse Bibelen eller en salmebog, at komme til alters.

Underskrevet: Underdanigste og ydmyggeste tjener og trosfærdige forbeder for Gud   Ove Hansen Guldborg

Barrits præst var ikke ene om at se behovet for en reform af skolevæsenet. En del af hans idéer blev faktisk gennemført i løbet af 1700- og 1800-tallet.

Skolevæsenet i Barrit-Vrigsted sogne:

Hvad tror vi at vide om skolevæsenets organisering i Barrit og Vrigsted sogne før den første folkeskolelov?

1711 Undervisningen dækkes af én skole centralt placeret - sandsynligvis i Over Barrit - hvor degnen underviser i læsning og skrivning.

1731 Barrit og Vrigsted skoledistrikter adskilles. Vrigsted og Breth deles om en skole placeret på marken mellem de to landsbyer. Der oprettes de følgende år små skoler i Barritskovby og Staksrode for i,

1742 slås det fast, at skoledistrikterne i Barrit Sogn hedder Over Barrit, Neder Barrit og Staksrode.

1778 Vrigsted-Breth skoledistrikt skiller i 2 distrikter.

1790 Indrapporteres en opgørelse over skoledistrikternes elevtal:

Barrit	84 elever
Breth	48 elever
Staksrode	30 elever
Barritskov	30 elever
Vrigsted	39 elever

1792: *Da biskop Janson visiterede Barrit-Vrigsted i 1792, var skolevæsenet endnu i sin vorden. Hans beretning omtaler to lærere som duelige og flittige, en i Barrit og en i Vrigsted, men nøjes i øvrigt med at konstatere, at undervisningen ikke var "unyttig", da ungdommen fandtes skikkelig oplyst, og der var sket reformer ved overhørelsen. (Visitatsprotokol, 1791-1804).*

Der stod skolevæsenet i Barrit-Vrigsted så - midt i de store omvæltninger med kolonikrigene i Amerika, den franske revolution, bonde-

blev højskolen solgt til Kristian A. Lange, og Carl Hanssen blev forstander på Lollands Højskole.

1916-1919: Kristian A. Lange. Han var tidligere højskolelærer fra Vestbirk Højskole. Han begyndte en omlægning af højskolen til landbrugsskole. Allerede 1916 var der ansat en landbrugskandidat ved skolen, men der var kun 7 elever på vinterholdet. Han bekostede meget på bygninger og forbedringer af højskolens faciliteter, uden at det dog havde den tilsigtede virkning, så 1919 blev højskolen nedlagt og solgt. Kr. A. Lange blev seminarieforsøger i Vejle.

Enhver højskole, med respekt for sig selv, havde et tårn! Vrigsted Højskole, ca. 1917.

Det var meget svært at bevare den positive og optimistiske ånd, som var højskolens kendetegn, under 1.-verdenskrigs slagterier i skyttegravene og Den Spanske Syges samtidige hærgen over hele verden. Vrigsted Højskole var ikke den eneste højskole, der lukkede; men nogle mennesker bevarede modet og forsøgte at videreføre skolen først som landsbrugsskole og siden som efterskole:

1919-1923: Johannes Kruse og A. Roelsgaard Jakobsen købte Vrigsted Højskole af Kristian A. Lange. Johannes Kruse blev forstander for **Vrigsted Landbrugsskole**. Han kom fra Ribe-egnen og omdannede højskolen med landbrugslinje til regulær landbrugsskole. 1921 var der 13 elever på skolen.

men først i 1913/14 overtog han også det økonomiske ansvar fuldt ud, idet skødet først overdrages i begyndelsen af 1914.

Carl Hanssen ophævede fællesundervisningen og indførte en håndværkerafdeling ved karleskolen om vinteren, og der fulgte en ny opgangstid for højskolen (Bjerreh.Bogen I).

Ved Vrigsted Højskoles 40-årsjubilæum i 1906 gav A.J. (Anders Jørgensen?) i en artikel i Højskolebladet en fremstilling af forskellene mellem fortidens og nutidens vilkår – også ledelsesvilkår - for Vrigsted Højskole:

Efter en omtale af Maltesens pionerindsats: *Han har endnu sin gerning på skolen, efter at han har afstået skolen til sin svigersøn og mangeårige medarbejder Carl Hanssen. Det er godt når de gamle får lov at leve længe. De danner bro mellem fortid og nutid, mellem den grundtvigske første vækkelses grødefulde år og nutidens på visse felter ændrede arbejdsmåder...*

Carl Hanssen ... Som hele hans undervisning er præget af stor åndelig sundhed, er det hans lyst at påvirke de unge således gennem det daglige arbejde, at deres sind bliver sundt og friskt, at de bliver klarøjede og lydhøre over for alt det gode, der er oppe i tiden...

Arbejds måden er vel ændret noget siden 1866. Ungdommen kommer med større krav på kundskab....det er netop kunsten nu til dags at forene den grundige undervisning med vækkelsen: gennem det daglige solide arbejde at påvirke ungdommen, så den bliver retvendt og levende interesseret.

I korthed – og måske stærkt fortegnet - kan man sige, at hvor Maltesen sigte var en åndelig vækkelse af både elever og lokale borgere til ansvarlig deltagelse i samfundet og kirkelivet, var Hanssens fokus i højere grad eleverne og deres viden og indstilling til omverdenen og færdigheder til at mestre en fremtid som ansvarlige og kompetente borgere i samme samfund.

Maltesen fortsatte som lærer på højskolen under svigersønnens ledelse og holdt i 10 år et dagligt foredrag for eleverne; men projektet med at drive højskolen videre – med Maltesen på sidelinjen og boende på skolen – lykkedes ikke i tilfredsstillende grad, så i 1916

frigørelsen i Danmark og Napoleonskrigene, der de næste 20 år hærgede Europa.

Forudsætninger for skoleloven i 1814:

Oplysningstiden regnes normalt fra slutningen af 1600-tallet til ca. 1800. Den var præget af en tro på viden som en forandrende og forbedrende faktor. At jo klogere man blev, jo bedre og fornuftigere ville man handle. Samtidig var tiden præget af voldsomme krige, hvor magthaverne forsøgte at bevare eller tiltvinge sig magt over nye verdener og nye muligheder.

Det skabte voldsomme efterdønninger over hele Europa, da oplysningens moderland, Frankrig, næsten gik under i en revolution, hvor borgere og bønder – den uvidende pøbel! - gjorde oprør mod kongen og adelen og krævede frihed, lighed og broderskab. Det var en krise som landet kun overlevede, fordi der opstod en hærfører, Napoleon, der samlede folket i en nationalhær og brugte de næste 20 år på et forsøg på at underlægge sig resten af Europa; men samtidig spredtes budskabet om "frihed, lighed og broderskab" til masserne og frygten for pøbelvælde til magthaverne.

I Danmark – helt ud i Barrit og Vrigsted sogne var man i fuld gang med at praktisere oplysningstidens idealer. Danmark slap som neutral stat forholdsvis nådigt igennem Napoleonskrigenes første halvdel, hvilket gav ro til udvikling. En udvikling som ikke gik i stå, selv om man efter Københavns bombardement og tabet af flåden, gik ind i krigen på Frankrigs side – og tabte!

Stavnsbåndets ophævelse i 1789 faldt samtidig med den franske revolution. Den medførte også ny udstykning af jorden omkring landsbyerne og øget selvbestemmelse. I 1814 var man nået så vidt, at man indførte ret og pligt til undervisning – at pøbelen måtte uddannes til ansvarlige borgere, der med ansvar kunne deltage i offentlige hverv og kæmpe for det fælles bedste: Gud, konge og fædreland!.

Det er denne beslutning om undervisningsret og -pligt, der i år fejrer sit 200-årsjubilæum, og som er anledningen til dette årsskrift om skolerne i Barrit og Vrigsted sogne.

Videre op gennem 1800-tallet medførte bondefrigørelsen og under-

visningen en demokratiseringsproces i det lokale, hvor administrative opgaver blev taget fra godsejerne og præsterne og lagt ud til gårdmændene. Der blev oprettet sognefogedembeder til soldaterudskrivning og lokal ordenshåndhævelse. Efterhånden overgik ansvaret for skole og fattigvæsen også til lokale råd osv. – og man kan nævne andelsbevægelsen og højskolen som lokale fyrtårne, der bragte lokalsamfundene ind i den nye tid.

200-årsjubilæet for skolen:

(Nedenstående er resumé og uddrag fra Anne Katrine Gjerløffs artikel i det lokal- og kulturhistoriske tidsskrift Journalen, 2014, nr. 1: Lærer for livet – erindringer og livsvilkår)

I 1814 indførte Frederik VI en række skolelove i Danmark, der omfattede alle danske børn, som dermed fik pligt og ret til 7 års undervisning.

Det nye i 1814-lovene - og som vi fejrer - var, at der blev stillet helt klare krav til, hvor længe børnene skulle gå i skole, og hvad de skulle lære, samt at alle havde ikke bare pligt til at bliver undervist, men også ret til at modtage undervisning gratis. Derudover indeholdt skolelovene en række retningslinjer og krav til, hvor lang børnenes skolevej måtte være, hvordan skolestuerne skulle indrettes, hvordan læreren skulle aflønnes, og hvordan undervisningen skulle organiseres.

1814-lovene startede en udvikling, så man i midten af 1800-tallet kunne beskrive den typiske landsbyskole med, at den havde én lærer, der skulle undervise maks. 100 børn – de yngste hver anden dag og de ældste hver anden dag. Derudover skulle læreren også holde aftenskole for de børn, der var konfirmerede og dermed gået ud af skolen. Læreren havde også en række pligter i kirken, som kirkesang og at føre kirkebogen. Lærerens løn var baseret på, at han selv holdt have og drev landbrug ved siden af undervisningen. Frem til 1930-erne var tilsynet med det faglige og pædagogiske niveau lagt under kirken, og kristendom var et helt centralt fag i skolen op til begyndelsen af 1900-tallet. Andre obligatoriske fag fra 1814 var: Læsning, skrivning, regning og sang – og gymnastik for drengene og håndarbejde for pigerne, hvis forholdene tillod det. Ud over det boglige skulle skolen generelt opdrage børnene til go-

lore. Lorens Maltesen lagde også vægt på højskolens opgave over for folk på egnen og holdt som regel offentligt møde på skolen en gang om ugen. Han samlede også adskillige gange lærerne fra Bjerre Herred til kurser på skolen, ligesom han var en meget brugt taler til møder over hele landet.

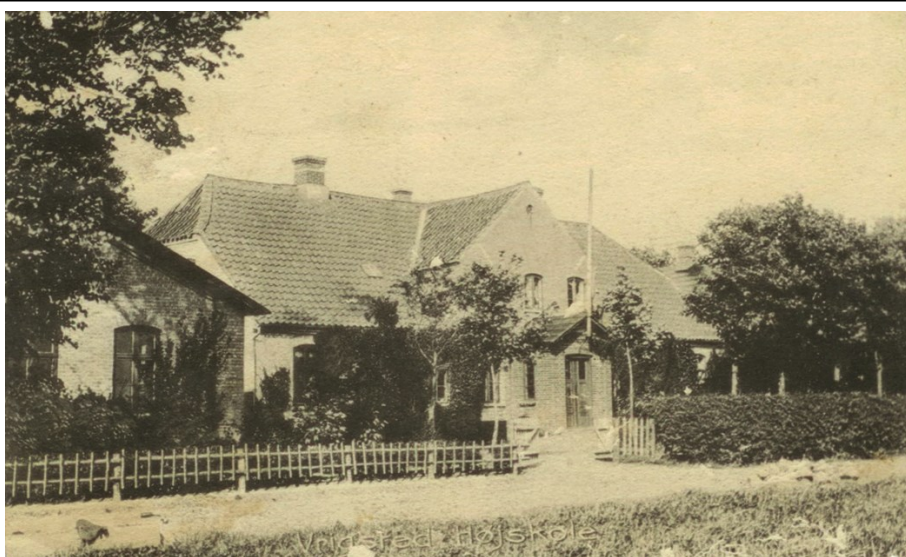
I 1879 var Vrigsted Højskole så velfunderet, at Maltesen turde købe aktieholderne ud, og føre den videre for egen regning. Han byggede en ny fløj med foredragssal, sløjdsal, kontor m.m. Friskolen blev mere selvstændig med egen lærer og undervisningslokale i forsamlingshuset, der dengang også var en del af højskolen. Samtidig indførte Maltesen fællesundervisning for karle og piger, hvilket medførte en væsentlig stigning i søgningen til skolen, så højskolen i 1892-93 nåede sit maksimum med 87 elever.

Slutningen af 1800-tallet var en vanskelig tid for folkehøjskolerne. Udviklingen gik hurtigt, både samfundsmæssigt og skolemæssigt med oprettelse af mange landbrugsskoler, tekniske skoler, specialiserede højskoler – holdningsmæssigt, niveaumæssigt og i særlige undervisningstilbud. En aldrig afsluttet diskussion mellem Grundtvig og Kold om det rette tidspunkt for en indsats, ”der satte unge i gang, så de aldrig gik i stå” medførte også en opdeling i højskoler for over 18-årige og efterskoler for 14-18 årige.

Vanskelighederne ramte også Vrigsted Højskole. Lokalt fik folkeskolen en saltvandsindsprøjtning med ansættelsen af Anders Jørgensen i 1891. Hans indsats medførte nedlæggelsen af Vrigsted Friskole i 1901. Forholdet mellem højskolen og folkeskolen var dog hjerteligt, idet Anders Jørgensen havde ugentlige foredrag – mest rejseskildringer – på højskolen og Maltesen og Jørgensen sammen skrev artikler til f.eks. Vejle Amts Årbog. Vrigstedboerne gjorde sig også fri af højskolen ved at opføre eget forsamlingshus i 1899. I 1902 overlod Maltesen forstanderjobbet til svigersønnen Carl Hanssen.

1902-1915: Carl Hanssen var læreruddannet fra Gedved Seminarium. Efter nogle korte ansættelser i forskellige skoleformer kom han til Vrigsted Højskole i 1885, hvor han i 1892 blev gift med en af Maltesens døtre. Forholdet mellem Maltesen og Hanssen var tilsyneladende ikke det allerbedste – i 1900 søgte Hanssen bort og blev folkeskolelærer i Uldum. I 1902 vendte han tilbage og overtog ledelsen af Vrigsted Højskole;

Vrigsted Højskole, ca. 1900. Bygningen til venstre må være forsamlingshuset, gymnastiksalen, friskolen m.m. der opførtes omkring 1880.

affældige lærer i Vrigsted Skole: Christen Gydesen Christensen. Lorens Maltesen blev 1865 ansat som friskolelærer, og i løbet af et år var aktietegning og byggeplaner realiseret, så Vrigsted Højskole allerede i 1866 kunne åbne dørene for det første højskolehold – og også give rum til friskolen.

1866-1902: Lorens Maltesen, lærer fra Jelling Seminarium, blev Vrigsted Højskoles første forstander.

Han holdt højskole på samme grundlag, som han holdt friskole – dvs. meget inspireret af Chr. Kold, som han kendte og konsulterede inden han gik i gang. Han betonede, at højskolen ikke var bundet til en bestemt form. Enhver skole måtte finde sin arbejdsmåde, der kunne ændres til forskellig tid. Hans kristne grundlag kom til udtryk i sangen: Gud giv mig barnekår (1885), der blev optaget i Højskolesangbogen. Højskolens formål udtrykte han med ordene: "Du skal finde dig selv som kristen, kende dig selv som dansk og øge din kundskab, så du kan udføre din gerning blandt de bedste (L. Maltesen, 1906).

de, sunde, arbejdsomme borgere – formål der altid har fulgt skolen - ordene og metoderne har blot ændret sig op gennem tiderne. 1814 kan betegnes som folkeskolens fødsel, fordi staten her tog på sig at sørge for skolegang til alle. Men 1814 var ikke kun folkeskolens fødselsdag, det var undervisningspligtens/-rettens fødselsdag. Jubilæet er dermed en fest, der omfatter alle skoler og institutioner, hvor børn kan få deres skolegang. Privatskoler skød op og senere i 1800-tallet opstod masser af friskoler. De blev - og er – centrale i udviklingen af et mangfoldigt skolesystem.

Landbobørns skolegang og arbejde 1895-1902:

For et par år siden var Barrit-Vrigsted Kommunes skolevæsen med som grundlag for en universitetsopgave med ovenstående titel. Specialeskriveren var Mikkel Nørgaard, der var blevet interesseret i emnet under et praktikophold på Glud Museum.

Hvorfor 1895-1902? I 1895 blev der vedtaget en ny stor skolelov, som de følgende år blev rullet ud over landets skoler. På mange områder var det faktisk kun en opfølgning på skoleloven af 1814 og en indskærpelse af gældende regler, som eksempelvis modsætningsforholdet mellem børnearbejde og skolegang. Hvordan forholdt man sig til det i Barrit-Vrigsted Kommunes skolevæsen?

Mikkel Nørgaard gjorde interessante iagttagelser:

Hvem forsømmer ulovligt? Andre steder var det fattigfolks børn, der skulle ud og tjene eller hjælpe forældrene, og som derfor var nødt til at udeblive fra undervisningen. I Barrit-Vrigstedes skoler topper børn af gårdmænd i opgørelsen af de ulovlige forsømmelser. De ligger 40-50% over børn af husmænd. Der er en enkelt familie, der tegner sig for rigtig mange ulovlige forsømmelser; men selv hvis man ser bort fra den familie, mødte gårdmandsbørnene sjældnere op i skolen.

At udeblive ulovligt var ulovligt! Forældrene skulle idømmes bod på mindst 6 øre pr. gang og dobbelt takst i gentagelsestilfælde. Hvordan håndhævede man denne lov i Barrit-Vrigstedes skolevæsen? Meget lemfældigt! Provsten havde pligt til at tjekke og påtale denne manglende håndhævelse af loven overfor ministeriet, og han gjorde det også i andre kommuner. Således fik sognerådene i Glud, Hjarnø, Skjold, Løsning, Korning og Hedensted-Dalby pålæg om at

rette ind efter loven. Hvorfor så ikke Barrit-Vrigsted Kommune? Der er endda yderligere tegn på, at Barrit-Vrigsted-børnene havde mere fri end børnene i andre kommuner i spidsbelastningsperioder, hvor der var brug for børnenes arbejde. Der var også tegn på at mulktterne/bøderne godt nok blev pålagt, men i virkeligheden eftergivet. Mikkel Nørgaards forklaring på denne uorden er, at undervisningens resultater i Barrit-Vrigsted var så fremragende – både lærernes flid og duelighed og elevernes fremgang blev bedømt ved de halvårslige eksamener – at man så igennem fingrene med at straffe forsømmelserne. Hvad skulle det gavne?? Lovens ånd og formål var jo opfyldt! Børnene havde lært det de skulle kunne og mere til, og lærerne arbejdede i skolen og i lokalsamfundet, så det var spurgtes viden om.

Bjerre Herreds herlighed kendes alle vegne
mest berømt det blev dog ved sine store degne.

Lad os se på skolerne og ”de store degne” – og historierne om dem!

Barrit og Vrigsted sognes skoler

Over Barrit Skole

Barrit Langgade 49, Over Barrit, 7150 Barrit. (Matr.nr. 3a, Barrit By)

Over Barrit Skole, akvarel fra 1930.

til Vrigsted Kirkes konfirmander. Jeg husker de små stuer, hvor døren imellem var taget ud, så der kunne dækkes et langt bord. Selskabets personer blev oplyst af det varme lys fra petroleumslamper. Elektriciteten var endnu ikke kommet til Løgballe. Jeg rapporterede hjem: ”Onsdag aften var jeg nede hos vejmanden i Løgballe, fredag aften var jeg hos arbejdsmand Anton Nielsen, også Løgballe, i går aftes var jeg hos husmand Christen Madsen, også Løgballe, i morgen skal jeg til Koefoed, skovarbejder på Rosenvold. Det er meget interessant at komme ud blandt folk, der snakkes om løst og fast, og nogle kan fortælle gode lunerige historier, men når de sidder der og hamrer i bordet med nogle beskidte kort, ville jeg hellere være hjemme i selskab med en bog”.

Den nære kontakt med folk havde også i vinteren 1944-45 sin skyggeside. En dag måtte både førstelærer Balle og jeg til lægen i Hornsyld. Her blev det konstateret at Balle havde fået en hudsygdom, som ikke måtte omtales: fnat. Jeg havde et væskende sår på benet: Ringorm! – og ved nøjere eftersyn af mine håndled konstateredes, at jeg også havde fået fnat. Samtidig med dette, var en nærliggende skole i Barritskovby, plaget af lus. Vi fik ordineret noget tjæreagtigt salve at gnide på de angrebne steder. Balle mente at han kunne henvise smitekilden til skolestuen. Årsagen var vel egentlig den dårlige kvalitet på håndsæbe og vaskemidler – og måske ikke så stor bevidsthed som i dag om renlighed.

Vrigsted Højskole og Vrigsted Friskole

Overvej 12, Over Vrigsted, 7140 Stouby. (Matr.nr. 8b, Vrigsted By)

Skolehistorie:

Vrigsted Højskole blev oprettet som aktieselskab i 1866. Den var en naturlig udbygning af Vrigsted Friskole, som man havde startet i 1865 på gården Alkensminde. I friskolen havde man lavet en fri skole for børnene, og i højskolen ønskede man en fri skole for de unge, der var ude over undervisningspligten og havde skabt sig lidt livserfaring på egne ben. Initiativtagerne til både friskolen og højskolen var gårdejer Therkel Madsen på Alkensminde og lærer Loren Maltesen, der var kommet til Vrigsted i 1864 som hjælpelærer for den

med dem foran og dem bagved. Man behøvede ikke at kaste små hemmelige sedler over midtergangen.....– og læreren var jævnaldrende med disse 14 karle og 8 piger.

Jeg har erindret denne aftenskoleundervisning som det totale nederlag og ment, at den holdt op af den grund, at der skulle spares på brunkullene, men så læste jeg her så mange år efter, at der i april var afslutningsfest i forsamlingshuset med spisning og dans, og jeg fik en check fra Bjerre-Hatting Herreders Spare- og Lånekasse på 20 kr.. Så på en måde må jeg være kommet igennem. Efter skoletiden slutning ved 15-tiden havde jeg kun mig selv at tage vare på, og det betød en velforberedt skoledag, bedst i 3. klasse, for videbegærlige og lyttende børn, i det skjulte støttet af forældre, der blot ventede, at skolen ydede sit. Der var overhovedet ingen disciplinære problemer. Min tid efter skoletid gik med forberedelser og læsning til egen fornøjelse, og den lange søndag med kirkegang, cykelture og gåture til Vejle Fjord.

I den anden uge efter nytår var der stort frafald af elever, for der var faldet en masse sne, og de høje snedriver kunne de børn, der kun havde træsko, ikke komme over, om de nok så gerne ville. Rigtigt ærgerligt var det, for der skulle være skolekoncert ovre i Barrit. Arbejdsløse musikere fra Horsens og omegn havde dannet et orkester, som rejste rundt i Vejle Amts skoledistrikter og spillede populær musik for børnene. Så den dag fik de børn, der kun havde træsko fri. Drengene og vi to lærere vadede i gummistøvler, træskostøvler og skistøvler gennem sneen til skolekoncert. En gårdejer i Neder Vrigsted fik kanen frem og kørte så mange piger, han kunne have med. Denne januardag fyldtes Barrit Krosal af ouverturen til Elverhøj, Brudevalse – også fra Elverhøj – og Haydns børnesymfoni, især sidstes gøgs kukken og droslernes sang vakte jubel. Så var der selskabelighed. Det skete, at den unge lærer blev inviteret til et aftenselskab.....

I det lille samfund var der store forskelle: En aften hos en gårdejerfamilie, hvor konen kunne spille klaver, begge havde været på højskole – og så til aftenkaffe i Løgballe, en række småhuse – antagelig boliger for arbejdere til herregården Rosenvold nede ved Vejle Fjord..... Om den sidste form for selskabelighed:

Det var forår, konfirmationernes tid, og jeg havde sendt lykønskning

Skolehistorie - Over Barrit Skole:

Den første meddelelse om opførelse af en skole i Over Barrit er fra 1711, hvor Valdemar Reedtz af Barritskov lod opføre et skolehus bestående af 5 fag degnebolig og 2 fag skolestue i Barrit. Skolens distrikt omfattede både Barrit og Vrigsted sogne. Nyopførelsen skete på baggrund af den tidligere degns død, så der har muligvis været et endnu ældre skolehus i Barrit.

Oprindeligt – før 1814 - var skolejorden, der omfattede jorden omkring den nuværende skole med sportsplads, legepladser og parkeringspladser udlagt til lærerens underhold af Barritskov Gods. Herpå var bygget et skolehus med undervisningslokale og lejlighed til læreren. Skolens placering har formentlig været den samme gennem alle årene.

I 1856 var skolen i så ringe stand, at der blev opført en ny skole. Som "kirkebykskole" – den skole, der lå i kirkelandsbyen – måtte bygningerne også have en vis standard for at kunne tiltrække velkvalificerede lærere, der oftest også var kirkesangere og bestred degneembedet med at føre "den anden kirkebog".

En anden vigtig årsag til at opføre et nyt skolehus var det stigende børnetal, i 1856 var det steget til 56 børn fordelt på de 4 klasser. "Den stråtækte Over Barrit Skole" udgjorde rammen om undervisningen i Over Barrit frem til 1932.

Den nye grundmurede Over Barrit Skole kom til at bestå af ét klasselokale og en større lærerbolig, og den udgjorde så rammen for børnenes læringsliv og lærerens privatliv frem til nedlæggelsen i 1956.

Over Barrit Skole havde til huse i de bygninger, der i dag (2014) er Børnehaven Tjørnebo. De overtog bygningerne i 1997 efter at Barrit Skoles børnehaveklasse i en årrække havde haft til huse i den gamle skole.

Da firingerne fra Breth i 1943 begyndte skolegangen i Over Barrit Skole, gav det stødet til, at man erkendte, at den var blevet alt for lille. Enelæreren blev udnævnt til 1.-lærer, der blev ansat en kvindeligt 2.-lærer, og man begyndte at bruge salen i Afholdshjemmet/forsamlingshuset som klasselokale for de små børn. 2. læreren havde en lejlighed "ude i byen". Det meste af tiden boede hun i en lejlighed over kælderen ved Barrit-Vrigsted kommunes kommunekontor.

Børnene og lærerne blev i 1956 sendt over i den nyopførte Barrit Centralskole. 1.-lærerboligen blev til inspektørbolig og skolestuen blev til formningslokale, idet centralskolen også hurtigt kom til at mangle plads.

Over Barrit Skole, ca. 1950. Frikvarter i sne – 1. lærerbolig til venstre skolestue til venstre for billedets midte.

Over Barrit Skoles lærere:

Der er 2 hovedkilder til lærerne i Over Barrit Skole: Dansk Præste- og Sognehistorie, 1989 og Over Barrit Skoles embedsbogs afsnit om personalia – skrevet af 1.-lærer Aaboe Kristensen, ca. 1920:

????-ca. 1828: Pødenphant: Efter rygtet førte han et mindre ros-værdigt liv i sædelig henseende, og som følge af dette, og muligvis andre forseelser, blev han afsat.

Ca. 1828-1860: Melchior Nielsen: Han besad embedet til 1860, da han på grund af alder og svaghed søgte og fik sin afsked. Nielsen var ivrig husflidsmand og benyttede sin fritid til at lave mejekroge, ledrag, piske- og økseskafter, eller han strikkede endogså i skoletiden. Han var for øvrigt efter om-dømme en dygtig lærer i sin tid.

1846: I biskop Brammers beretning hed det, at Over Barrit Skoles lærer, Melchior Nielsen, seminarist fra Borris, ”kate-

skur ved gavlen. Lærer Balle gav mig instruktion: først asken ud – den var der meget af – og med den ud til askebunken. Så lægges an til optænding, først avispapir – det skulle der spares på, så små aflange træstykker, så halm ind imellem. Halmen måtte jeg selv hente på en gård i nærheden. Når så der var kommet fut i brændet, skulle brunkullene hældes ind ad den firkantede lågeåbning halvt oppe på tromlen. Når det var gjort, og varmen begyndte at komme – så hjem til morgenmad. Kl. 8.30 kom børnene. De fire klasser var fordelt således, at jeg havde 2. klasse mandag, onsdag og fredag og 3. klasse tirsdag, torsdag og lørdag med 2 årgange i hver. Timeplanen bød på fælles morgensang inde hos lærer Balle, derefter bibelhistorie, læsning, regning, geografi, danmarkshistorie – og da jeg var lærerinde – pige-gymnastik ovre i forsamlingshuset. På seminariet havde jeg været oppe i dette fags tre discipliner: egen gymnastik, praktik med udarbejdelse af en dagsøvelse, som skulle sætte alle kroppens dele i sund bevægelse og endelig anatomi – og fået min eksamens ringeste karakter..... Men hen mod jul blev det for koldt at lave gymnastik i den uopvarmede sal, så gymnastiktimerne faldt bort.

Som seminariet ikke havde forberedt mig på brunkulsfyning, havde de heller ikke fortalt, at der på landet forventedes, at man kunne klare voksenundervisning. Så da lærer Balle havde fået en ung kollega, skulle denne naturligvis deltage i den traditionelle aftenskoleundervisning, der blev tilbudt egnens unge piger og karle, enten som en vedligeholdelse eller udvidelse af deres syv års skolegang. Så de skulle have regning. Jeg husker at regnebogen var svær. Den havde, naturligt nok, opgaver med kolonnevis opstilling af en landboejendoms driftsregnskab. I dansk skulle de foruden træning i stavning have orientering om litteratur, så jeg forberedte mig i hjemstavns-litteratur som Erik Bertelsens romaner fra Limfjorden, Hans Kirks sociale romaner, Marcus Lauesens fortællinger fra Sønderjylland og Kaj Munks forfatterskab. Men disse unge, der var kommet ind fra efterårets markarbejde eller pigerne fra malkningen i kostalden eller opvasken, var ikke indstillede på sådan umiddelbart at modtage undervisning. De kom for at møde – det gjaldt gensidigt – det andet køn. Der blev snakket, og her sad man ikke adskilt – drenge og piger i hver sin række. Så kunne man også snakke både

Axel Ploug Sørensen om sin tid som lærerindevikar i Vrigsted Skole nov. 1944 - juni 1945:

En dag først i oktober 1944 ringede lærer Hovgård fra Danmarks Lærerforenings vikaranvisning for Vejle Amt og sagde, at der var et job som vikar i Vrigsted ude ved Juelsminde. Jeg anede intet om den bys eksistens.

Det kunne der ikke siges nej til, så en mørk efterårsaften kørte jeg med rutebilen fra Vejle. Den standsede ved skolen, hvor jeg blev modtaget af førstelærer Birger Balle og blev sat ved et sent middagsbord. Jeg har i mørket kunnet se den røde skolebygning med trappesten og to grønne døre og en bygning, der måtte være gymnastiksal og forsamlingshus.

Skolen lå ud til vejen mellem de to byer Over Vrigsted - med kirke, smedje og brugsforening - og Neder Vrigsted med to-tre gårde og en købmandsforretning. På vejen mod Vejle lå en forholdsvis stor rødstensbygning, her havde tidligere været højskole. Nu var der hjem for epileptiske kvinder. Tæt ved skolen lå et nedlagt husmandssted, en vinkelbygning hvor forhuset rummede to stuer, et soveværelse, gæsteværelse, entre og køkken med et sort komfur med ringe over et ildsted. I sidehuset var der lade i dets hele bredde, bagved en kostald med båse til 2-3 køer og en svinesti. Det hele tomt og hvidkalket. I hjørnet var et aflukke af fyrrebrædder med en latrintønde. Dette var nu min bolig, og her stod jeg uden seng og sengetøj – det var sendt hjemmefra, men var åbenbart strandet på godsekspeditionen i Vejle. Jeg lånte fra Nanna, lærerinden, jeg skulle vikariere for, et bord og en stol. Lærer Balle fandt en spiral-seng frem og en frønnet havebænk at lægge mit tøj på. Nanna lånte mig også sengelinned. Et par dage efter lånte jeg på en gård en kaffekande. Det regnede og regnede, så i mit første brev hjem bad jeg om at få sendt træsko og gummistøvler, helst i to pakker, så i hvert fald én nåede frem.

Våde sko, halv vådt tøj, et koldt hus – jeg følte mig noget fortabt. Skoledagene begyndte – og her var et krav, som Odense Seminarium slet ikke havde belært mig om. Hver dag var det min pligt at få varme i mit klasseværelse. Ved bagvæggen stod en rund kakkellovn, der nåede næsten helt op til loftet, en rund tromle med blanke indfyrlingslåger. Brændslet var brunkul. Af dem lå der en bunke i et

chiserer godt”, formodentlig efter Balles lærebog. Skolen havde 46 børn.

1853: Provsten tilsluttede sig bedømmelsen af Melchior Nielsen:

Skolen er meget god i hovedfagene - religion, læsning, skrivning og regning.

185?: Biskop Brammer skrev i sin beretning: Nielsen er en dygtig og brav lærer. Hans omhu for at udvide børnenes dømmekraft har båret god frugt ved hans undervisning i religion, læsning og regning. Skolen udmærker sig desuden ved kundskab i Det Hellige Lands geografi.

1860-1895: Hans Peter Kristiansen. Han blev uddannet ved Rarum Seminarium og var færdiguddannet lærer som 20-årig i 1852. I løbet af 4 år nåede han at gøre erfaringer i forberedelse af elever til en latinskole, være bestyrer af en højskole og undervise i en almindelig børneskole. I 1856 blev han af enkedronning Karoline Amalie kaldet til lærer i Sir ved Holstebro. Hun gav desuden årlig 8 td. Byg til embedet. Det var en begavet og dygtig lærer der kom til Barrit i 1860.. De sidste år, før han søgte sin afsked, var han en del svagelig. Han døde i Staksrode Skole i 1909.

1864: *Ifølge provstens beretning læres god og livlig historie efter mundtlig fortælling, og i 1868 nævnes fædrelandshistorie og geografi.*

1893 beskrev Biskop Clausen H.P. Kristiansen i sin beretning: *Læreren er en velbegavet mand og har megen øvelse i at undervise. Han omfatter især de historiske fag med levende interesse. I kristendomskundskab, historie og geografi er børnene bragte godt frem og svarede livligt; læsning drives også med omhu, medens fremgangen i skrivning og regning kun var middelmådig.*

1895-1928: J.P. Aabo Kristensen var færdiguddannet ved det grundtvigske Gedved Seminarium som 20-årig i 1883. Han blev ansat som enelærer og kirkesanger. Han nåede at samle erfaring som højskolelærer og 2 enelærer-embeder, før han kom til Barrit.

1897: Biskop Clausen gav fine vidnesbyrd. Der var rosværdig

fremgang! Udover kristendomskundskab, læsning, skrivning, regning, historie og geografi nævnes også dansk sproglære, retskrivning og gymnastik. Skolen var gået tilbage under den forrige gamle svagelige lærer, men var nu i god fremgang.

1913: Aaboe Kristensen blev et folkeligt aktiv i sognet: Bestyrelsesmedlem af Plejehjemsforeningen, der var stiftet af pastor Ingerslev, tilsynsværge for den lokale kreds, formand for Bjerre Herreds Afholdskreds, medlem af menighedsrådet, formand for Barrit Foredragsforening, og han samlede selv den konfirmerede ungdom til aftenskole og møder. Aaboe Kristensen var også kirkesanger og en støtte for pastor Vestergaard, der fremhæver ham som "en åndelig fører" i sognet og særligt hans arbejde for at fremme kirkeligt liv ved indkaldelse af fremmede ordførere, højskolemænd og grundtvigske præster.

1928-1956: Lærer Christensen blev ansat som enelærer i Over Barrit Skole. I 1943 blev han 1.-lærer, idet stigning i elevtallet (firlingerne) medførte, at der måtte ansættes en 2.-lærer, Ingrid Andersen. Da Over Barrit Skole blev nedlagt i forbindelse med opførelsen af Barrit Centralskole flyttede 1.-lærer

Over Barrit Skole, yngste klasse - med firlingerne – 1943. Navneliste findes i arkivet.

Beretninger fra Vrigsted Skole:

Erik Nielsen om sin skoletid i Vrigsted Skole:

Jeg startede i skolen samtidig med krigsudbruddet i april 1940. Der var 4 klasser. Vi gik 1 år i 1. klasse og 2 år i 2. klasse. Det var under lærerinde Nanna Pedersen, som var datter af tidligere 2.-lærer Peder Pedersen. Dernæst gik vi 2 år i 3. klasse og 2 år i 4. klasse. Vi gik jo kun 7 år i skole dengang. I de to ældste klasser havde vi Birger Balle som lærer.

Lære Balle var 1.-lærer og boede i den gamle forhenværende skolebygning med bolig. Den lå vinkelret på og til venstre for den nuværende skolebygning fra 1901. Den var hvidkalket og stråttækket. Førstelæreren havde mange pligter dengang, pligter der automatisk fulgte med embedet. Han skulle holde en mægtig stor have og holde hækken udenom klippet. Han kløvede sit eget brænde og skulle fyre op i de 2 kakkelovne i skolen om morgenen. Han måtte for at fyre op ved 4-5-tiden om morgenen, når det var rigtig koldt – og der var rigtig koldt de tre første vintre under krigen.

1.-læreren var også automatisk organist og kirkesanger. Han skulle således møde i kirken hver søndag formiddag eller eftermiddag. Det hændte at der kom en begravelse i skoletiden, så fik vi fri.

Vi gik i skole hver anden dag om sommeren og 4 dage om ugen om vinteren. Lørdag var jo også hel skoledag dengang. Om sommeren begyndte vi kl. 7 og gik til kl. 3. Om vinteren mødte vi kl. 8 og gik til kl. 4.

Om vinteren var der tvungen gymnastik i forsamlingshuset som lå ved siden af skolen, og om sommeren var der tvungen fodbold på marken nord for skolen for drengene. Vi sparkede fodbold i jernbeslåede træsko. Der var ikke noget der hed "fodboldstøvler" under krigen. Der var nok heller ikke penge dertil. Vi kunne give hinanden nogle slemme sår med det fodtøj. Pigerne havde også en eller anden form for boldspil om sommeren – håndbold eller rundbold.

Vinteren 1944-45 tog tyskerne forsamlingshuset og sløjdlokalet, som var på loftet over klasseværelserne. Læreren, Birger Balle, var frihedskæmper, så han var nok ikke så glad for sine nye naboer; men det vidste vi ikke noget om på det tidspunkt. Det fortalte han os først til maj i 1945.

1917-1944: Nanna Pedersen. Hun var ugift, hvilket faktisk var almindeligt for tidens kvindelige lærere – de var ”gift med jobbet”. Sognerådene besluttede ofte, at gøre 2.-lærertillingen /småbørnslæreren til et kvindejob, der jo også var lavere lønnet og dermed billigere.

1944-1945: Axel Ploug Sørensen. Han blev vikar i lærerindejobbet, da Nanna Pedersen gik på pension. (Se hans erindringer om tiden i Vrigsted Skole herunder).

1945-1947: Frk. Amstrup.

1947-1950: Fru Hansen.

1950-1969: Anne Margrethe Frandsen, gift Clausen. Hun kom ”på græs” (det var dengang en del af uddannelsen) på skolen i 1947 og kom senere tilbage som lærer, gift med gartner Henry Clausen. De købte huset nord for Vrigsted Skole, hvor fru Clausen boede til sin død. Anna Margrethe Clausen kom med til Barrit Centralskole, omkring Vrigsted Skoles nedlæggelse.

????-????: Søren Kr. Nielsen.

Vrigsted Skoles elever i 1. klasse – 2 forreste rækker er 1. klasse - og 2. klasse – de to bagerste rækker, 1957. Lærerinde fru Clausen. (Navneliste findes i arkivet).

Christensen med over i centralskolen som almindelig lærer. Han gik på pension i begyndelsen af 1960-erne.

1943-1956: Ingrid L. Andersen: Hun blev ansat som småbørnslærerinde i forbindelse med den udvidelse af elevtallet som fulgte af firlingernes skolemodenhed. Afholdshjemmets, det lokale forsamlingshus', Lille Sal blev inddraget som klasse-lokale og Over Barrit Skole havde nu både en 1.-lærer og en 2.-lærer.

En beretning fra Over Barrit Skole:

Jens Peter Aaboe Christensen: Erindringer fra mit liv, 1929. Herfra er foretaget uddrag fra afsnittet ”33 år i Barrit”. Aaboe Kristensen var før hans tid i Barrit ansat som enelærer i Sinding ved Herning. Hans erindringer giver et levende svar på spørgsmålet:

”Hvad laver en lærer? - udover at undervise børnene og forberede sig til undervisningen”:

Pastor Terkelsen (sognepræst i Sinding og søn af Terkel Madsen, der var en af hovedinitiativtagerne til Vrigsted Højskole) omtalte, at der ville blive et embede ledigt i Over Barrit, og han henstillede til mig at søge dette. Han mente, at hans anbefaling og mit personlige kendskab til højskoleforstander L. Maltesen i Vrigsted, ville sikre mig at komme i betragtning ved indstillingen, og den 3. september 1895 blev jeg kaldet til lærer ved Over Barrit Skole og kirkesanger ved Barrit Kirke.

Barritboerne er livlige, selskabelige og særdeles velvillige, men mangler noget i retning af at gå i dybden. Da jeg begyndte min gerning, indbød jeg til et forældremøde i skolen. Ved dette fremsatte jeg mit syn på skolearbejdet og børneopdragelsen, fremhævede særligt at jeg i religions- og historieundervisningen ville lægge hovedvægten på fortællingen af de historiske begivenheder og kun lidt vægt på udenadslæren, ligesom jeg bad hjemmene om at støtte mig i gerningen, så den kunne blive til velsignelse og gavn for børnene.

I vinteren 1895-96 samlede jeg jævnlig de ældre i skolen til møder. Ved disse talte jeg om Christen Kold, hans liv og gerning. Derefter om den gudelige vækkelse omkring midten af 1800-tallet og Peder Larsen Skræppenborg. Sluttede med at skildre Hedens

Konge, E.M. Dalgas, og hans storværk på den jyske hede.

Næste vinter indbød jeg de unge til møder i skolen. Det eneste forsamlingslokale, som da fandtes i Barrit, var en ottekantet dansesal ved Barrit Kro. Jeg fandt ikke dette sted særlig egnet til afholdelse af møder, og derfor var det naturligt at benytte skolestuen. Men da denne snart viste sig for lille, opstod den tanke at få et passende lokale i byen til møder.

Da der i byen fandtes en stor, men heldigvis kun lidt benyttet fattiggård, faldt vor tanke på at rette en henvendelse til sognerådet om at indrette en mødesal der. Denne kunne så tillige af sognerådet benyttes til sognerådsmøder, der ellers blev afholdt på kroen

Planen blev gennemført! En foredragsforening blev oprettet og møderne vandt særdeles god tilslutning. Vi havde foredragsholderne boende i vort hjem, og vi indbød så mange, som stuerne kunne rumme til en kop efter foredragene i samvær med talerne.

De følgende vintre holdt jeg almindelig aftenskole for unge, i alt i 20 år. Deraf nogle år for både karle og piger, samt 3 år kommunal efterskole sammen med pastor Vestergaard og 3 andre af kommunens lærere.

Som tiden gik, og der voksede en stor afholdsforening op, hvori der var mange unge, blev Salen på fattiggården for lille. Det var derfor naturligt, at der kom overvejelser frem om at bygge et forsamlingshus. Afholdsforeningens formand, skrædder J. Christensen, en veltalende, varmhjertet og begavet mand tog med iver fat på denne opgave. Efter nogle vellykkede basarer, afholdt i Smedskærlund, og indsamling i foreningen, blev der skredet til handling og en rummelig bygning midt i Over Barrit by opført. Da den købte grund var lovlig lille, opførtes huset i 2 etager med beboelseslejlighed nedenunder og sal ovenpå. Senere byggedes en stald. Huset blev indviet ved en smuk festlighed søndag d. 20. okt. 1907.

Allerede i mit tidligere embede i Estvad droges mine tanker i retning af et direkte ædruelighedsarbejde, og jeg og min hustru meldt os ind i afholdsforeningen i Sinding. Da jeg derefter kom til Barrit var her kort i forvejen dannet en afholdsforening, der bestod mest af unge mennesker. Jeg følte mig straks forpligtet til at støtte den efter bedste evne. Jeg holdt nogle møder bl.a. i Barritskovby Skole, hvor lærer Gydesen også var afholdsmand. Snart trådte et

1891-1933: Anders Jørgensen. Ansat som enelærer, men blev 1.-lærer ved nedlæggelsen af Vrigsted Friskole i 1901.

1892 *Biskop Clausen fremhæver allerede i 1892 Anders Jørgensen som en ung, livlig og vel begavet mand, der med kærlighed omfatter sin skolegerning, og i 1895 skriver han: Læreren har meget gode gaver til at undervise, og er meget dygtig og flittig. Han hører til provstiets dygtigste lærere, og skolens fremgang er særdeles god under hans ledelse.*

1901: *Ander Jørgensens ansættelse betød hård konkurrence for friskolen, der måtte lukke 1901. Samtidig blev der bygget ny skolebygning til Vrigsted Skole og friskolens lærer, Peder Pedersen, blev ansat som 2.-lærer.*

1913 *Anders Jørgensen fik snart mange tillidshverv: som formand for foredragsforeningen og sognebogsamlingen, for lokalkredsen af pleje- og børnehjemsforeningen, af foreningen "Dannevirke", Danmarks Lærerforening og Dansk Skoleforening, i hvis hovedbestyrelse han også indtrådte; desuden som censor ved forskoleseminarierne og leder af en forberedelsesskole til Jelling Seminarium. Ydermere overkom han at lede et mandskor i Vrigsted og dirigere de samvirkende mandskor på Horsenseggen!*

Ikke underligt, at pastor Vestergaard også regnede ham til de åndelige førere i sognet - som Aaboe Kristensen i Over Barrit Skole.

1933-1948: Birger Marius Balle. Han var under krigen 1940-45 aktiv frihedskæmper. Efter krigen blev han ansat som lærer på den nystiftede danske skole i Garding i Sydslesvig; men da han var hjemme for at hente familien, blev han alvorligt syg og døde hos konens – Johannes – familie i Bække.

1948-1956: J. Svane. Han ville ikke med til den nye centralskole i Barrit, da Vrigsted Skoles ældste elever overførtes hertil og søgte andet embede.

2.-lærere ved Vrigsted Skole:

1901-1917: Peder Pedersen. Han var også husmand i tørvekæret og byggede hus på nuv. Stevnvej 9 til datteren, der efterfulgte ham som 2.-lærer.

Enelærere og 1.-lærere ved Vrigsted Skole:

Der er mange kilder til følgende gennemgang af Vrigsted Skoles lærere; men de vigtigste er Erik Nielsens undersøgelser og erindringer og provstens og biskoppens indberetninger fra overhøringerne.

Ca. 1700- **Søren Skolemester**

Ca. 1745-1786: **Jens Nielsen Firup.**

1786 – 1798: **Jørgen Eskesen.** Han døde i embedet.

1798-1839: **Morten Madsen**, gift med Ermegaard Enevoldsdatter i Vrigsted Kirke. Han druknede i gadekæret.

Om Morten Madsen og Vrigsted Skoles indretning omkring 1820 fortalte en gammel Vrigstedbo, Rasmus Andersen til Lorens Maltesen, Vrigsted Højskole og Anders Jørgensen, enelærer i Vrigsted Skole omkring 1900:

Skolen var tarvelig. Læreren, Morten Madsen, havde så godt som ingen uddannelse. I skolen stod to lange borde, det ene til drengene, det andet til pigerne. Den indbyrdes undervisning blev ikke synderlig brugt, da læreren ikke magtede den. Balles Lærebog og Birchs Bibelhistorie var undervisningens piller....(Vejle Amts Årbog, ca. 1908)

1839-1864: **Christen Gydesen Chrestensen.** Han kom fra Barritskovby Skole.

1856: *Biskop Brammer indviede en ny skole i Vrigsted 1856. I de følgende år blev den betjent af skiftende hjælpelærere, vel på grund af lærerens svagelighed. Deriblandt var **Lorens Maltesen (1864)**, som senere oprettede friskole (1865) og højskole (1866) i Vrigsted.*

1864-1891: **Laurits Nielsen Hørlyck.** Han var Christen Gydesens svigersøn. Han hængte sig, 55 år gammel.

1887: *Ifølge provsten var hans undervisning tilfredsstillende i alle fag, præget af den sikkerhed som lang erfaring giver; men provsten var dog mere imponeret over undervisningen i friskolen, som han også visiterede. Han forklarede forskellene mellem folkeskolen og privatskolen i Vrigsted med elevsammensætningen: At Vrigsted Skole fik børnene fra daglejerhjem, mens de mere velstående sendte deres børn til friskolen.*

par gode mænd ind i arbejdet, nemlig lærer Dencker fra Barritskovby og skrædder J. Christensen i Over Barrit. Lidt senere fik vi yderligere tilslutning af tre indflydelsesrige mænd i Barrit, gårdejer Jens Enemærke, sognefoged Niels Thorborg og gårdejer Rasmus Sørensen, Gramtange.... Men alle andre ufortalt, var skrædder Jens Christensen i Barrit den, der betød mest for arbejdet i denne sag. Han var en god taler!

- der hvervedes så mange medlemmer, og der blev så mange foreninger rundt om i Bjerre Herred, at der i 1900 ved et møde i Over Barrit Skole oprettede en ny kreds, Bjerre Herreds Afholdskreds, som Aaboe Kristensen blev formand for – i 19 år!

Jeg elsker at rejse for at fange nye, friske indtryk af natur og folkeliv. Hvad jeg har set og lært på mine rejser har jeg forsøgt at udmønte både i skolen og uden for denne.

- og Aaboe Christensen rejste en del. Han gik og cyklede gennem Sydslesvig og Nordslesvig – Det tabte Land i 1864-krigen – sammen med vennen og kollegaen i Vrigsted, lærer A. Jørgensen. De cyklede også – ”red hjul” som det kaldtes – over Fyn, Sydhavsøerne og Sydsjælland. Et par ture til Bornholm og en tur med familien, hvor de cyklede rundt i Vendsyssel er også nævnt. De største oplevelser var uden tvivl en bevilget studietur – både skoler og afholdsbevægelserne blev studeret - med lærer Th. Kristoffersen fra Breth rundt i Norge og Sverige, og en rundtur med Danmarks Lærerforenings Rejseforening til Berlin, Wittenberg, Dresden og Prag.

Aaboe Kristensen var, med pastor Vestergaard, også initiativtager til oprettelse af en lokal afdeling af den grundtvigske bevægelse ”Kirkeligt Samfund”: *...tanken var at få samling på de grundtvigske folk, der altid har haft en vis lyst til at marchere enkeltvis, og få disse til ved gudstjenester og møder at drive en art mission og samtidigt gavne dem selv ved at rykke tættere sammen og varme hverandre...* Aaboe Kristensen blev den første formand i Barrit-afdelingen.

Politisk var Aaboe Kristensen også meget aktiv. Da Venstre i 1894 indgik i forlig med ministeriet Estrup, der i en årrække havde regeret udenom folketinget med ”provisoriske love”, opstod der uro i partiets rækker: *....på den anden side var mine politiske følelser således indstillede, at jeg ikke kunne lade være med at tilslutte mig*

J.C. Kristensen (tidligere vikar i Breth Skole og senere konseilpræsident/statsminister) og hans gruppe, Venstrereformpartiet, som han rejste mod forliget.

Da Bjerrekredsen før 1901 repræsenteredes af den moderate møllejer Jens Bertelsen, Vrigsted Vestermølle, og der både af politiske og andre grunde fremkom ønske om at finde en mand af en anden støbning til at repræsentere kredsen, fik nu afdøde højskoleforstander Maltesen, Vrigsted og jeg den ret vanskelige opgave at lede efter et emne.

De fandt Jørgen Jensen Onsted, der imidlertid gik med De Radikale, da Venstre sprængtes – et skridt Aaboe Kristensen ikke bifaldt.

Aaboe Kristensen ansøgte om afsked og 31. okt. 1928 afgik han som enelærer fra embedet ved Over Barrit Skole. En mængde af arrangementer, hvor børn, forældre, sogneråd, præst og foreningsrepræsentanter udtrykte deres påskønnelse af hans indsats, gik forud for selve afskeden.

Vi rejste fra Barrit med mange gode og lyse minder. Til disse hører blandt andet, at der i Barrit egentlig ikke var nogen standsforskelse eller fattigdom. Hvis en familie enten ved sygdom eller uheld kom i trang, var det let ved en indsamling at skaffe fornøden, øjeblikkelig hjælp. Befolkningen havde sans for den smilende natur, der omgav dem. Den elskede sin smukke skovkransede Barrit Strand. I sommertiden, særlig søndag eftermiddag, når vejret var fint, fandt der også en sand folkevandring sted til den solfyldte strand, hvor man kunne se et muntert folkeliv røre sig.

Barrit Centralskole

Barrit Langgade 47, Over Barrit, 7150 Barrit. (Matr.nr.3a, Barrit By)

Skolehistorie – Barrit Centralskole:

Barrit Centralskole blev opført sammen med Sognegården i 1956 med G. Kjølby som arkitekt. Her samlede man børnene og lærerne fra Over Barrit, Breth, Barritskovby og Staksrode skoler. Vrigsted Skole fortsatte med undervisning for de yngste klasser til 1969; men derefter blev de også sendt til Barrit.

I Dansk Præste- og sognehistorie kan man læse om processen: *Først i 1950-erne tog man centralskolespørgsmålet op. En ny sko*

Stevnsvej 15 blev opført i 1856. Den fungerede som skole for Vrigstedbørnene med en enelærer, der havde bolig i den vestre ende af bygningen, frem til 1901, hvor der blev bygget nyt skolehus og samtidig blev læreren fra Vrigsted Friskole ansat som 2.-lærer ved skolen.

Denne sammensætning af bygningsmæssige, personalemæssige forhold fortsatte stort set uændret frem til opførelsen af Barrit Centralskole i 1956. Børnene i Vrigsted Skoles ældste klasser overførtes til centralskolen, medens de yngste klasser fortsatte i Vrigsted. Der var voldsom uro i sognet betinget af frygt for lukning af skolen. I 1961 blev der gydt olie på de oprørte vande, idet den gamle skolebygning fra 1856 blev nedrevet og nye fremadrettede tiltag blev iværksat. Der blev bygget ny lærerbolig og bibliotek, skolebygningen blev udvidet, noget jord blev solgt fra og sportsplads blev anlagt på den resterende skolejord; men allerede i 1967 blev Vrigsted Skole alligevel nedlagt og elever og lærere overført til Barrit Centralskole.

Efter et par år blev brugsretten til skolebygningen overdraget til Kunstforeningen 17-11-70 (datoen og året for dens oprettelse), der etablerede et kulturhus for Vrigsted og omegn. I 1989 blev skolebygningen solgt til Foreningen Vrigsted Forsamlingshus for 5 kr. , og det er bygningens funktion i dag (2014).

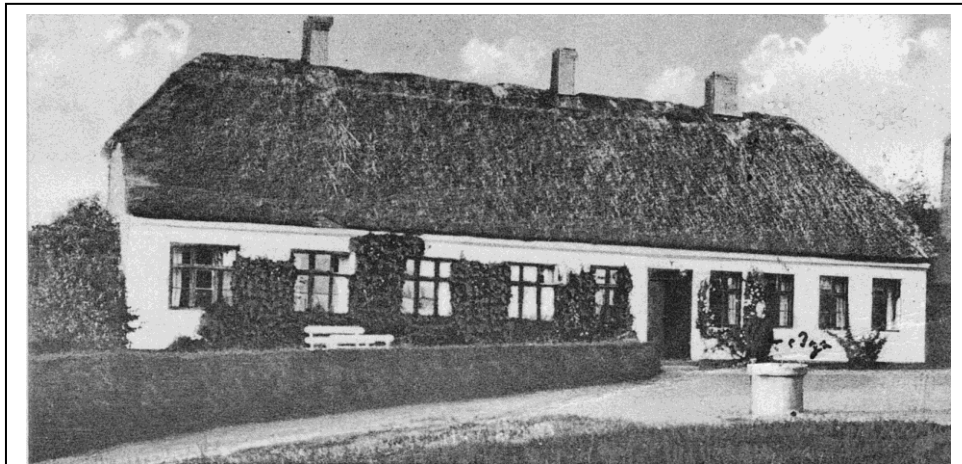
Vrigstedhus/Vrigsted Forsamlingshus i den tidligere Vrigsted Skole, 2011.

stykke kage. Det var dejligt. Efter pausen fortsatte undervisningen. Sidst på aftenen læste læreren en fortsat historie op for os. Vi havde nu noget at glæde os til indtil næste uge. Vi afsluttede altid med en aftensang, inden vi gik hjem. Det var en god og varm tid, som jeg altid vil huske og mindes med glæde.

Vrigsted Skole

Overvej 3, Over Vrigsted, 7140 Stouby. (Matr.nr. 2c, Vrigsted By)

Stevnsvej 15, Vrigsted, 7140 Stouby. (Matr.nr., Vrigsted By)

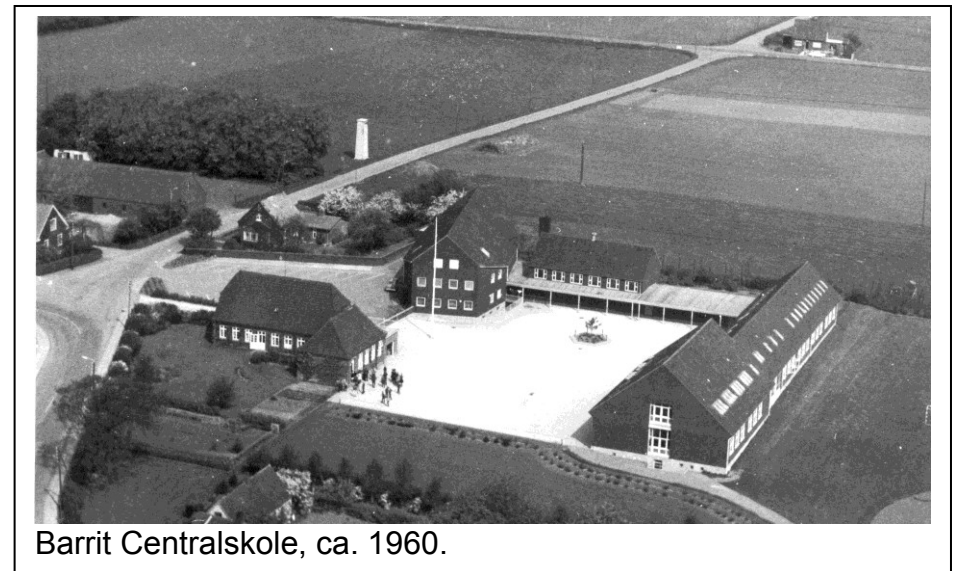
Vrigsted Skole, ca. 1928.

Skolehistorie Vrigsted Skole:

Vrigsted-Breth Skole: Vrigsted og Breth udgjorde tilbage i 1700-tallet ét skoledistrikt, og på marken i nærheden af den sydligste af de 3 Vrigsted-møller, lå det fælles skolehus, hvor børnene fra både Vrigsted og Breth fik undervisning. Den fælles skole blev, så vidt vides, nedlagt samtidig med udskiftningen i Breth i 1776-78.

Vrigsted Skole lå de første mange år – ca. 1777-1856 - på nuværende Overvej 3 i Over Vrigsted. Den oprindelige bygning blev nedrevet omkring 1900 og var ca. dobbelt så lang som den nuværende bygning. Nedrivningen og afkortningen gav plads til opførelse af Overvej 1 i 1908.

Vrigsted Skole på den almindeligt kendte placering på nuværende

Barrit Centralskole, ca. 1960.

lebygning blev opført i Over Barrit og indviet af sognerådsformanden og sognepræsten i december 1956. Centralskolen fik 7 klasser, en tid udvidet med realskole, som dog blev opgivet ved den første kommunalreform til fordel for Juelsminde og Stouby...

Barrit Centralskole viste sig hurtigt at være for lille. Byens store virksomhed, Stenhøj Maskinfabrik udvidede voldsomt i 1950-erne og 60-erne, og mange nye boliger - ja, hele kvarterer - skød op i perioden. Husene blev fyldt med børnefamilier. Det krævede udvidelse af undervisningsfaciliteterne, hvilket skete med opførelse af Fynsfløjen i 1969. Den rummede 8 nye klasseværelser, lærerværelse, kontorer, håndarbejdslokale og både skole- og folkebibliotek. Samtidig med ibrugtagningen af Fynsfløjen forlod den sidste realklasse Barrit Centralskole.

Fra interview med Ketty Bräuner og Børge Kjeldal: *Etableringen af realklassen ved Barrit Centralskole var en klar "udvikling". Undervisningen i matematik, biologi og fysik og i sprogene – og i sang – foregik på et helt andet niveau end i børneskolen. Nogle lærere blev mere faglærere end klasselærere.*

Der nåede at være 7 realklasser ved Barrit Centralskole. Den første tog eksamen i 1963 og den sidste i 1969. Da realklassen lukkede blev deres lærere ansat ved Juelsminde og Stouby skoler, hvortil

Barrit-Vrigsteds overbygningselever fulgte dem.

I 1970 var der 254 elever med 13 lærere og en inspektør på Barrit Centralskole, der omkring den første kommunalreform ændrede navn til "Barrit Skole".

Barrit Centralskole, ca. 1970.

De følgende afsnit om Barrit Centralskoles ledere og lærere og om de særlige historier i forbindelse med skolen bliver meget summariske af flere årsager:

- I første omgang ville vi stoppe i 1956, hvor alle landsbyskolerne – undtagen Vrigsted – lukkede.
- Historier og kilder har det med at blive "tydeligere" med tiden. Betydningen bliver klarere, når den ses over et spænd af tid. Og Barrit Centralskoles historie fortsætter jo i Barrit Skole.
- Vi tror også, at Barrit-Vrigsteds nyere skolehistorie er et arbejde – og måske en udgivelse værd. Vi er begyndt at samle viden. Det følgende hviler næsten udelukkende på et interview med Ketty Bräuner og Børge Kjeldal – begge tidligere lærere ved Barrit Centralskole.

dersens gode undervisning, for hans rolige og afbalancerede færd blandt børnene, for hans solide undervisning i grundfagene, og fordi han havde lært eleverne at elske naturen.

Beretninger fra Staksrode Skole:

Kaj Th. Larsen har i sin erindringsbog: "Søn af en skovarbejder" fra 1996, fortalt om sin oplevelse af undervisningen i Staksrode Skole 1925-28, og om aftenskoleundervisningen samme sted i 1933 med F.E. Pedersen som lærer:

Da jeg var godt 7 år kom jeg i skole. Skolen lå næsten lige ved siden af mit hjem. Der var 2 klasser. En lille klasse og en stor klasse. Når man var fyldt 10 år overgik man til den store klasse. Den var så viseligt indrettet, at man kun gik i skole 2 dage i sommerhalvåret og 4 dage om vinteren. Det var for at bønderne rigtig kunne få noget ud af fattigfolks børn. Dengang bestemte bønderne det hel. Jeg kom ud at tjene, da jeg var godt 10 år, og jeg fik 2 kroner i fæste-penge. Så mange penge havde jeg aldrig ejet før.

Det var en lille gård jeg skulle gøre tjeneste på, ikke langt fra mit hjem, og der blev ikke forlangt mere end jeg kunne yde.

Vi havde lige fået ny skolelærer, da jeg begyndte at gå i skole. Han havde selv flere børn. Den ældste søn kom jeg meget sammen med. Det var altid hjemme hos ham. De havde mere plads, og jeg var altid velkommen. Vi legede virkelig godt sammen.....

.....I vinterhalvåret holdt vores skolelærer aftenskole. Næsten alle landsbyens unge mødte op, også unge fra omegnen. Vi havde det rigtig rart sammen. Vi havde regning, skrivning og historie. Vi sang også meget, det var noget læreren holdt meget af. Disse aftener glædede vi os meget til. Læreren havde en god måde at tilrettelægge undervisningen på. Vi var 3 unge mænd, som han havde haft i hele vores skoletid. Han kendte os godt og vidste, at vi var gode til regning. Derfor lavede han specielle regneopgaver til os, der gik ud på at beregne køers foder og mælkeydelse. Han havde en fortid som kontrolassistent, og han har fundet på noget, der havde relevans til vores dagligdag.

Efter første time kom lærerens kone med kaffe eller kakao og et lille

drengene!” Men Bøttger støttede hans håndfaste kurs.

1849-1861: ????

1856: Biskop Brammer ankede over ”tilstanden i denne skole som idelig har måttet skifte lærere pga. den ringe løn”.

1857: H. Pedersens håndfaste kurs fulgtes til tider af hans efterfølgere i Staksrode Skole. Ved provstens visitats i 1857 mødte 5 fædre op og erklærede, ”at de ikke ville have deres børn i skolen, da læreren mishandlede dem”.

1861-1885: Enelærer **S. Pedersen**

1866: Fra 1860-erne gik det bedre i Staksrode Skole, og det oplyses af provsten efter hans visitats: At der undervises i historie ved fortælling”

1885-1888: Enelærer **N. Mølgaard**

1888-1925: Enelærer **Jens Peter Mouritsen** var færdiguddannet på Jelling Sem. 1882 og blev ansat i Staksrode Skole.

1895: Biskop Clausen fandt at flere i ældste klasse (32 børn) ”stode tilbage i deres kristendomskundskab”, enkelte også i læsning og drengene i skrivning; men på grund af ældste klasses ringe skolegang om sommeren, havde han dog ikke villet betvivle lærerens flid og duelighed; men i 1897 takserede biskoppen dog kun læreren til hovedkarakteren g+.

Men Mouritsen blev en påskønnet leder af adskillige almennyttige foretagender: Fra 1896 formand for syge- og begravelseskassen, en foredragsforening, folkebiblioteket, initiativer til beplantning af byens veje og anlæg af et vandværk, fra 1906 også formand for brugsforeningen.

1925-1956: Enelærer **Frede E. Pedersen**: Han var uddannet 1920 fra Blågårds Seminarium og havde et embede i Nordsjælland, før han begyndte som enelærer i Staksrode Skole. Ved Staksrode Skoles nedlæggelse i 1956 flyttede F.E. Pedersen med børnene til Barrit Centralskole, hvor han fortsatte sit kald til 1963.

1960: Ved F.E. Pedersens 40-års jubilæum blev han hyldet ved en stor fest i Barrit Sognegård. Talerne opsummeredes af avisen:

Ved sammenkomsten blev der holdt en lang række taler, hvor der blev givet udtryk for taknemmelighed for lærer Pe

- Når vi bringer ”lidt” er det fordi historien ikke stopper med et årstal som 1956, lærere og elever fortsætter i den nye struktur.
- Når vi kun bringer ”lidt” er det af alle de andre årsager. Vi kan ikke yde Barrit Centralskole – Barrit Skole til 1970 – fuld retfærdighed på den tilmålte plads.

Barrit Centralskoles ledere og lærere:

Skoleinspektører:

1956-1986: Jens Emil Johansen. *Jens Emil Johansen var inspektør, en fantastisk dygtig inspektør. Der var ikke noget med sociale skel i hans virke - uanset om man kom som arbejder nede fra Stenhøj, eller om man var gårdejer med karle og alt det hele; men det var også fordi vi (gruppen af nye, unge lærere) var med til at bygge realafdelingen op. Der fik vi fuldstændig frie hænder til f.eks. at etablere fysikfaget, og det var jo dyrt, så han må også have haft stor goodwill hos politikerne i forbindelse med økonomi.*

De tre tidligere 1.-lærere var meget loyale overfor den nye unge skoleinspektør – han var kun 34 år. De respekterede Johansen, og det gjorde vi unge lærere selvfølgelig også.

I inspektørembedet blev Jens Emil Johansen efterfulgt af Bjarne Eis fra 1986 til 2001 og Palle Jakobsen fra 2001.

Lærere:

1956-1963: Lærer Pedersen var tidligere 1.-lærer fra Staksrode Skole – og beskrevet der.

1956-19???: Lærer Nielsen var tidligere 1.-lærer fra Barritskovby Skole – og beskrevet der.

1956-19???: Lærer Christensen var tidligere 1.-lærer fra Over Barrit Skole og beskrevet der.

1956-19???: Lærerinde Ingrid L. Andersen var tidligere småbørns-lærer fra Over Barrit Skole, hvor hun blev ansat i 1943.

1957-1958: Lærer Frede Agger. Han underviste bl.a. i sang. Kom til Hellebjerg Idrætsefterskole fra Barrit.

1958-19???: Lærerinde Cecilia ”Cille” Juhl. ”Cille” Juhl og Anne Clausen underviste 3 år før Vrigsted Skoles nedlæggelse 1. og 2. klasse i Vrigsted. Der var ikke plads på BCS – det

skyldtes også roderiet omkring byggeriet af Fynsfløjen. Da byggeriet blev taget i brug kom børnene og deres lærerinder alle til Barrit.

1970-1986: Lærerinde Anne Margrethe Clausen. . Hun kom fra Vrigsted Skole, hvor hun blev ansat 1950 og var småbørns-lærerinde – både der og i Barrit.

1959-1999: Lærerinde Ketty Braüner. Midt i 1960-erne havde hun 34 børn i en 1. klasse i Barrit, medens der var 7 børn i Vrigsted. Året efter flyttede hun med sin 2. klasse til Vrigsted, hvor hun underviste i 3 timer – og så med bussen til Barrit for at fortsætte undervisningen der. Derefter blev det "Cille" Juhl og Anne Clausen, der tog sig af 1.- og 2.-klasserne i Vrigsted til den blev lukket.

1959-1969: Lærer Børge Kjeldal. Han var fysiklærer skolebibliotekar – og 1960-1970 deltidsansat på Barrit Bibliotek - folkebiblioteket. Han fortsatte som lærer ved Juelsminde Skole efter realklassens nedlæggelse.

1962-1969: Lærerinde Gurli Hallenberg Lykke. Hun underviste i matematik og historie og havde også pigerne i realklassen til håndarbejde. Hun stoppede som lærerinde i Barrit sammen med manden, Morten Lykke, ved realklassens nedlæggelse. De fortsatte begge i Stouby.

1962-1969: Lærer Morten Back Lykke. Han underviste bl.a. i tysk og fransk. Han stoppede som lærer i Barrit sammen med konen, Gurli Lykke, da realklassen lukkede, og de rejste begge til Stouby.

1963-1969: Lærer Knud Erik Green. Han var først "på græs" og blev så ansat senere til at tage sig af musik og korsang. Ved realklassens nedlæggelse fortsatte han som lærer i Thorsted inde ved Horsens.

196?-1969: Lærerinde Jytte Lyngbak. Hun underviste i grundfag og var klasselærer. Hun stoppede, sammen med manden, Elof Lyngbak, som lærerinde i Barrit i forbindelse med realklassens nedlæggelse. De kom til Lindved og var der i mange år.

196?-1969: Lærer Elof Lyngbak. Han underviste biologi og formning. Han var arkæologisk interesseret, hvilket også slog

Den nye Staksrode Skole, opført 1914, foto fra ca. 1920.

Lærerne i Staksrode Skole:

Hovedkilde til Lærerne i Staksrode Skole er Dansk Præste- og Sognehistorie, Haderslev Stift, 1989:

1838-1849: **H. Pedersen** blev antaget som lærer som 16-årig i Staksrode Skole. Han blev efterfølgende sendt på Jelling Seminarium, og efter 2 års studier vendte han 1844 tilbage til Staksrode Skole, hvor han underviste til han i 1849 fik et embede i Underup nord for Horsens. Han skrev erindringer – se kildelisten.

Hans Pedersen var lærer i Staksrode Skole fra 1838 til sidst i 1840-erne, afbrudt af uddannelse på Jelling Seminarium 1842-1844. Pastor Bøttger havde forberedt ham til seminariet, og Pedersen måtte efter ansættelsen i 1844 også påtage sig privatundervisning af hans 5 børn, men ikke gerne, for der var langt til præstegården, og præstens drenge var uartige. Fruen klagede til præsten: "Han slagter ved Gud

Staksrode Skole

Randvej, Staksrode 21, 7150 Barrit. (Matr.nr. 16e, Staksrode By)

Randvej, Staksrode 23, 7150 Barrit. (Matr.nr. 1l, Staksrode By)

Den gamle Staksrode Skole, opført 1869, foto fra ca. 1917.

Skolehistorie:

Der har sikkert været skole i Staksrode før 1838; men det første notat om skolens forhold, en 16-årig ungs ansættelse som lærer, er fra dette år.

Staksrode Skole – den ældste kendte placering – lå på Randvej 21. Den blev opført i 1869 med en lejlighed til enelæreren og undervisningslokale til børnene. Lærerlønnen var ikke høj og den pædagogiske standard tilsvarende lav – især op til midten af 1800-tallet var der flere historier om skolen og dens lærere, der tydede på at strafferedskaerne blev brugt flittigt.

I 1914 fandt man det nødvendigt at bygge en ny skole med væsentligt forbedrede boligvilkår for læreren sammenbygget med et skolehus til undervisningen. Skolen blev opført på nabogrunden, Randvej 23, og den oprindelige skole solgt til privat beboelse. Den nye skole blev anvendt af læreren og byens børn og unge frem til 1956, hvor Staksrode Skole blev nedlagt og børn og lærer overflyttet til den nyopførte Barrit Centralskole.

igennem overfor eleverne – f.eks. på ture. Han stoppede sammen med konen, Jytte Lyngbak, som lærer i Barrit i forbindelse med realklassens nedlæggelse. De kom til Lindved og var der i mange år.

????-????: **Lærer Poulsen** underviste i sang, men vist kun et år.

????-????: **Bent Basse**. Han startede ”på græs” og blev fastansat efter uddannelsens afslutning. Han underviste i idræt, havde almindelige klasselærerfag og overtog biblioteket i 1969.

????-????: **Karl Rasmussen**. Han underviste i sløjd. Han blev efterskolelærer en overgang – på en specialefterskole – men kom tilbage til folkeskolen.

196?-????: **Lærer ”Bossen”** - Bossen Christensen, hed han. Han underviste i engelsk og havde almindelige klasselærerfag. Hans kone Esther kom en del på skolen, og var vist også ansat en periode med almindelige grundfag.

????-????: **Lærer Holger Laugesen**. Han underviste i dansk og var klasselærer. Han flyttede ned omkring Vejen-kanten.

????-????: **Lærer Raymond ”Rey” Olsen** lavede film med hans 6. klasse.

Der var et stort gennemtræk af lærere med særlige fag og interesser omkring oprettelsen og nedlæggelsen af realklassen. Fra 1960 til 1969 var der i begyndelsen og slutningen kun 1 klasse, 1961 og 1968 var der 2 klasser, og fra 1962 til 1967 var der 3 realklasser. Nogle lærere var kun på skolen et enkelt år, fordi der var bedre embeder på større skoler, eller de ville noget andet.

Der var også nogle faglærere tilknyttet skolen i håndarbejde, gymnastik og sløjd – når der var lærermangel. Der var en lærer Knudsen, og Ida Gydesen, hun havde håndarbejde. Fru Terkelsen, der havde skolekøkken et år eller to. Else Hansen havde også skolekøkken og Birgit Tønning havde gymnastik. Kathrine ? Nielsen ude fra Nørlykke var både uddannet som gymnastik- og håndarbejds lærer og havde håndarbejde på skolen.

Beretninger fra Barrit Centralskole:

Ketty Breuner: Erindringer med særlig karakter fra tiden som lærer på Barrit Centralskole:

Én gang om året havde vi åbent-hus i 2 dage. Der kunne forældre-

ne komme og følge undervisningen. Der var altid god tilslutning, og det var sjovt og hyggeligt.

Klassevis blev der også afholdt hyggeaften med børn og forældre.

Vi hyggede os, sang, legede og lavede mad i skolekøkkenet.

To gang om året var der samtalemøder. Der var afsat et kvarter til hvert forældrepar og børn. Desuden kunne forældrene naturligvis altid komme og snakke, hvis behovet var der.

Man havde sine elever i timerne; men i forbindelse med skolefesten og årsafslutningen var der et projekt, som krævede samarbejde.

I løbet af perioden fremkom 2-lærersystemet, som blev brugt når skolens klasser var store. Læsekurser og gruppearbejde udvikledes i løbet af perioden, det foregik også i et samarbejde. Den fælles morgensang var også et samarbejdsprojekt, selvom arrangementet af den gik på skift imellem klasserne.

I mange år blev den årlige skolefest afholdt på skolens fødselsdag d. 15. dec. Senere holdt man skolefesten i november. Det var altid med skolekomedie, der blev spillet af 6. klasse. Efterhånden som børnetallet voksede, blev der skolefest 2 dage, fordelt på indskolingsklasserne og de ældste klasser.

I 1963 overraskede lærerne med at spille "Feriegæsterne".

I juni-måned var der en udflugtsdag. Det kunne være 1 klasse alene eller flere klasser sammen, der arrangerede sådan en dag. Eksempelvis har jeg været med til Hvidbjerg på den anden side af fjorden og på Hjarnø.

7.-klasse havde en tur til København, og realklassens lejrskoleophold var på Bornholm.

Inden skoleåret sluttede, blev børnenes årsarbejder i sløjd, formning og håndarbejde udstillet i aulaen. Så kunne alle komme og beundre de udstillede ting.

Børge Kjeldal: Erindringer med særlig karakter fra tiden som lærer på Barrit Centralskole:

Skolefesterne blev de første år afholdt på skolens fødselsdag den 15. dec.; men på et tidspunkt blev festen flyttet til november-måned og delt over 2 aftener.

Afslutningen efter 7. klasse og afslutningsarrangementet efter realklassens eksamen var noget særligt.

gyndte over hele linjen. Samtidig med, at tabellæserne tog plads ved tabellerne, søgte boglæserne plads ved bordene.

Under øredøvende læsen og staven havde læreren sit læs med at overhøre børnene ved tabellerne og bøgerne, foretage og notere opflytninger og, så vidt muligt, tale lidt med de enkelte om det læste. – Skulle så læsningen ophøre, gaves et stød i fløjten, ledsaget af et "Ret!", og alle munde blev tavse, og bihjælperne gjorde omkring. Et nyt stød betød, at samtlige bihjælperne marcherede rundt i lokalet, og under forbimarchen lagde de attributterne på deres værdighed på et forud bestemt sted nær ved pulten og standsede først, når de egenhavde nået de respektive tabeller, hvor de havde arbejdet. Et tredje stød i fløjten, og hele klassen stillede sig under løbenummeret. Skulle der gives frikvarter, eller børnene skulle hjemsendes, tilkendegaves sådant ligeledes ved et signal fra benfløjten. Efter min erfaring vil jeg sige om indbyrdes undervisning: Læseskolen var god, især lærtes stavning med stor sikkerhed; skri-veskolen var mindre god og regneskolen ligefrem slet.

Breth Skole med børn og lærer Serup, 1954.

Her en lille mundsmag:

Først en orienterende bemærkning. Det er stadig Breth Skole, jeg har for øje. Indgangsdøren til skolestuen var i vestre væg, og på den modsatte væg var anbragt en forhøjning med lærerens pult og stol. Vi tænke os læreren stående på forhøjningen med ansigtet vendt imod børnene. Den side af pulten, hvortil læreren så vendte venstre hånd, kalder jeg pultens venstre side, og den modsatte højre side. Laveste løbenummer (nr. 1) var anbragt på pultens venstre side, og det højeste altså på pultens højre side. De i brug værende læsetabeller anbragtes på en liste, hvori var slået søm, henved et par alen fra gulvet, og ved pultens venstre side begyndtes med det højeste tabelnummer.

Var der nu til at begynde dagen med hørt lektier og talt lidt med børnene om disses indhold, skulde læseskolen sættes i gang.

Først havde læreren gjort et udvalg af de flinkere børn og ordnet disse i 2 bihjælpersæt, det ene betegnet ved en vandret, det andet ved en skrå streg over numrene, som sattes det ene under det andet i 2 lodrette rækker i den såkaldte "conceptbog" således, at bihjælperne i samme sæt måtte benyttes som sådanne hver anden skoledag.

Nu begyndte forestillingen således: Samtlige læsetabeller, som skulle bruges, blev af læreren eller hans hjælper, om der benyttedes en sådan, ophængte på væggen, og der begyndtes med det højeste nr. på pultens venstre side. Et stød i benfløjten, og i hast var ethvert barn under sit løbenummer. Efter conceptbogen kommanderedes så f.eks. således a læreren fra dennes ophøjede plads:

"Bihjælper nr. 7, og nr. 7 ilede til pladsen nærmest pultens venstre side. Så lød det videre: Elev nr. 21, 4, 11, som så alle tre skyndsomst tog plads ved siden af nr. 7, alle med ryggen vendt mod væggen. Nyt opråb: Bihjælper 25, elev nr. 18, 13, 2 og alle sluttede op til den begyndte række, og således fortsattes, indtil samtlige tabellæsere var e ordnede. Til sidst kom bogklassen, de fremmeligste børn. Så uddeltes skilt og stok til enhver bihjælper.

Et nyt stød i fløjten, og hele rækken marcherede, idet der gjordes venstre om, til de respektive tabeller, bihjælperne med ryggen, eleverne med ansigterne vendte mod samme. Atter et stød i fløjten, og bihjælperne gjorde omkring, og læsningen og stavningen be

Barrit Centralskoles sidste realhold med deres lærere, 1969.

Samarbejdet med kolleger om eleverne eller i forbindelse med et arrangement udvikledes i løbet af perioden. Først og fremmest havde hver lærer sin klasse; men især skolefesten og skoleafslutningen krævede et videre samarbejde mellem lærerne og klasserne. Udflugter og ture med eleverne var oplevelser, der også stadig melder sig i erindringen f.eks. teaterture, Københavnertur med 7. klasse, udflugtsdage og 2. real var i 1966 på tur til Norge. Forældredage og besøg hos forældre var også arrangementer, der melder sig, når jeg tænker tilbage på skolen.

Barritskovby Skole

Barrit Langgade 133-135, Barritskovby, 7150 Barrit. (Matr.nr. 46e, Barrit By)

Skolehistorie Barritskovby Skole:

Barritskovby Skole figurerer første gang i indberetninger fra 1836; men der har sandsynligvis været skole i Barritskovby før dette år – måske mange år før. Skolen lå formentlig på nuværende adresse Barrit Langgade 133-135. Der kom "den nye" skole i hvert fald til at

ligge, da pladsen midt i 1880-erne blev for trang og bygningerne for dårlige.

I 1886 fik Barritskovby Skole nye grundmurede bygninger med skolestue og lejlighed til læreren. Året efter blev der ansat en 2.-lærer, der dog også var 2. lærer i Breth Skole. "Den stråttækte Barritskovby Skole" havde skolegård, hvor det nuværende Barrit Langgade 135 er placeret.

Der blev bygget ny førstelærerbolig ved Barritskovby Skole i 1920, hvor skolebygningen også blev moderniseret/nybygget. Det var faktisk en kort levetid for et skolebyggeri. Den nye bygning blev opført i mursten og med tegltag - et gedigent byggeri, som fremstår stort set uforandret i dag (2014) på Barrit Langgade 133.

Barritskovby Skole blev nedlagt i 1956, hvor børnene blev samlet i den nyopførte Barrit Centralskole i Over Barrit.

Enelærere og 1.-lærere ved Barritskovby Skole:

Der er 2 hovedkilder til lærerne i Barritskovby Skole: Dansk Præste- og Sognehistorie, Haderslev Stift; Hedensted Provsti, 1989, og Barritskovby Skoles Embedsbogs afsnit om personalia, formentlig skrevet af den sidste 1.-lærer i skolen, E.P.M. Diedrichsen:

Som lærer var han meget dygtig til at lære fra sig. Grundighed og et praktisk tag på tingene prægede undervisningen – absolut uden terperi. Han var en stor børneven og havde et ualmindeligt godt forhold til eleverne.

2.-lærere ved Breth Skole:

1887-1895: 2. lærer **R.T. Kristoffersen** Han blev efterfølgende ansat som 1. lærer.

1895-1901: 2. lærer **J. Dencher**. Han blev i 1901 ansat som 1. lærer i Barritskovby Skole.

1901-ca. 1936: 2. lærer **Frk. Andrea A. Ahrenfeld**.

Ca. 1936–ca. 1947: 2. lærer **Frk. Christensen**. Hun blev 1947 ansat på Duborgskolen i Flensborg.

Ca. 1947–1954: 2. lærer **Frk. Edith Buhl**

Beretninger fra Breth Skole:

Hans Pedersen voksede op i Breth og gik i skole her. Han blev selv lærer - han begyndte, som 16-årig, som lærer i Staksrode Skole! I hans "Erindringer fra en lang levetid" fortæller han bl.a. om "Den indbyrdes undervisning" i Breth Skole omkring 1830:

....Samtidig med seminarist R. Hansens embedstiltrædelse blev den af kong Frederik VI påbudte indbyrdes undervisning indført i Breth Skole. Ny koste feje bedst. Hr. Hansen var meget ivrig i tjenesten, hvad den ny metode angik, ligesom han i det hele bør mindes som en dygtig og samvittighedsfuld lærer. Det var yngste klasse som nu på militær vis blev dresseret under indbyrdes undervisningsmetode. Det må ikke have været en ganske let opgave straks at indordne en større klasse – for det meste uvidende børn – under det ny system.

Først fik hvert barn sit nummer (løbenummer), som det beholdt, så længe det var i yngste klasse. Jeg fik nr. 28. Løbenumrene anbragtes på en langs loftet og i kort afstand fra dette anbragt sort liste på 3-4 tommers bredde. Numrene var malede med store, hvide tal og med et mellemrum af 14-18 tommer. Børnene nævnedes så ved nr., når der holdtes mandtal, og hver gang læse-, skrive- eller regneskolen skulle sættes i gang. For folk, som ikke har set indbyrdes undervisning praktiseret i skolen, kan det måske have interesse at høre lidt nærmere om datidens militæriske skoleundervisning.

der kommer først, som skal vente”.

– Han fik ikke nogen lang ansættelse i Breth Skole, men blev dog statsminister.

1884-1892: Enelærer og senere 1.-lærer Hans Hansen.

Hans Hansen blev beskrevet *som en meget nidkær og dygtig lærer, der egner sig godt til at forestå den talrige skole.*

Det store antal elever – væksten omkring nybyggerensamfundet i Barrit Station – medførte at der blev ansat en 2.-lærer, og Hans Hansen blev følgelig udnævnt til 1.-lærer.

1892-1895: 1. lærer Th. Jensen.

Biskop Clausen beskrev 1895 Th. Jensen og resultaterne af hans undervisning: *Ældste klasse var hjemme i undervisningen i både kristendomskundskab, historie, og geografi, og børnene var ret flinke i skrivning og regning. Han virkede med dygtighed og troskab og holdt en fortræffelig disciplin. Men han ville få rigeligere frugt, hvis han kunne komme bort fra en vis tørhed i sin undervisningsmåde.*

1895-1916: 1. lærer R.T. Kristoffersen. Han havde fra 1887 været ansat som 2.-lærer i Breth Skole.

1916-1956: 1. lærer S.A. Serup. (1887-1959).

Kort levnedsskildring og karakteristik på baggrund af dødsannonce m.m.:

1887 Født i Rind ved Viborg

1909 Uddannet lærer fra Skårup Seminarium

1916-1956 1.-lærer ved Breth Skole.

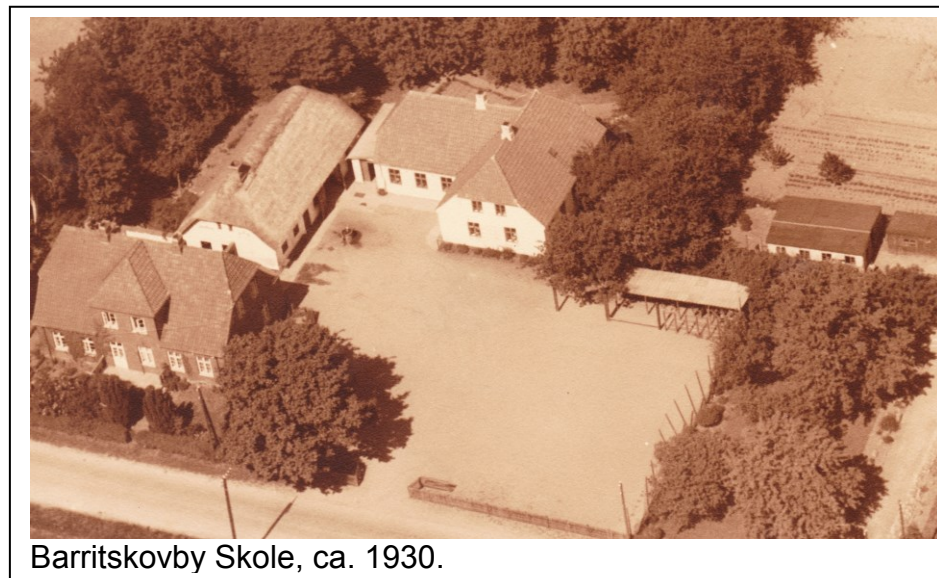
1959 Død på Vejle Sygehus

S.A. Serup var et fint og godt menneske og en dygtig pædagog. Ansvarlig og samvittighedsfuld i alt hvad han havde med at gøre. Åben, venlig, hjertelig, uselvvisk og interesseret i alt og alle – og samtidig en selvstændig personlighed. Han faldt usædvanligt godt til i det lokalsamfund, hvor han blev ansat som 1.-lærer. Hans dygtighed og positive og imødekommende væsen gjorde ham afholdt og medførte flere tilidshverv. Bl.a.:

Formand og regnskabsfører for Barrit-Vrigsted Sparekasse.

Formand for Breth Brugsforening.

Formand og bibliotekar for Barrit Bibliotek.

Barritskovby Skole, ca. 1930.

1838-1874: Enelærer C. Jaster.

Efter flere af hans elevers beretninger var han en meget dygtig, men streng lærer. Man så sjældent smil om hans læber, og tampen sad ham løst i hånden.

1874-1900: Enelærer/1.-lærer Henrik Kr. Gydesen. Han blev ansat som enelærer; men efter nybygningen i 1887, hvor der også ansattes en 2.-lærer, blev han udnævnt til 1.-lærer. *Han var en meget virksom og interesseret mand og skaffede sig – særlig ved sine talrige sygebesøg i og udenfor sit distrikt – mange venner. Han døde 1900 af et hjerteslag, 58 år gammel, og ligger begravet på Barrit Kirkegård.*

1875-77: Provstens skudsmål om Gydesen: Han tiltaler Børnene hjerteligt og har meget gode gaver at gøre sig forståelig for de små. Ældste klasse var meget god i religion. Børnene er meget opmærksomme på lærerens Undervisning og fortæller godt det lærte.

1885: Men resultatet var ikke altid godt, da børnetallet var stort, og de fleste kom fra meget fattige hjem (arbejdere på godset), der meget tidligt lagde beslag på deres arbejdskraft.

1900-1908: 1. lærer **Christen Pedersen Christensen**. Han var uddannet fra Jelling Seminarium 1895 og kom efter et par ansættelser til Barritskovby Skole. Han fik navneforandring til **Christen Sand** i 1903, og rejste 1908 til stillingen som 1.-lærer i Gammelby Skole, Stouby Sogn.

1908-1951: 1. lærer og organist **Therkel Nielsen**. Han var gårdmandssøn fra Sejet og uddannet fra Gedved Seminarium. Han havde 3 ansættelser, sidst som enelærer i Glattrup Skole ved Rårup, før han kom til Barritskovby Skole. Efter sin afgang som lærer fortsatte han som vikar – også i adskillige år i Barrit Centralskole, der blev opført i 1956.

1951-1956: 1. lærer **Ejnar P.M. Diedrichsen**. Han var uddannet fra Tønder Seminarium 1945. Efter 4-5 ansættelser kom han til Barritskovby Skole, hvor han var ansat til skolen lukkede i 1956, og eleverne overførtes til den nye centralskole i Over Barrit.

2.-lærere ved Barritskovby Skole:

1888-1895: 2. lærer **T. Kristoffersen**.

1888 blev der her ved skolen oprettet et 2.-lærerembede med forpligtelse for 2.-læreren til at undervise 3 dage ugentlig her og 3 dage i Breth Skole. Den første andenlærer var Thomas Kristoffersen, født i Uth 1854 og dimitteret fra Gedved Seminarium. 1896 blev han kaldet til sit nuværende embede som førstelærer i Breth.

1896-????: 2.-lærer **Rasmus Jørgesen**.

????-1901: 2. lærer **J. Dencher**.

1901-1903: Forskolelærerinde **T. Strømberg**

1903-1941: Forskolelæreinde/lærerinde **A. Kirstine Hebbelstrup** se i øvrigt nedenfor under "Beretninger".

Efter A.K. Hebbelstrups afgang blev det meget svært at fastholde 2.-lærere i Barritskovby Skole. Det kan der have været mange årsager til, men 12 lærere på 15 år er mange. Diedrichsen lavede en liste (*den sandsynlige rækkefølge*) med enkelte kommentarer:

1941: Lærerinde frk. **Bodil Boisen**. Uddannet fra Gedved Sem.

1941. Ansat som aspirant – afskediget.

194?: Lærerinde frk. **Ingrid Lund Andersen**: Ansat som vikar. Senere ansat som lærerinde i Over Barrit.

Pedersen (se nedenfor): *Skoleholderen var en gammel pukkelrygget bondemand ved navn Peder Hansen. Han stak vistnok ikke særlig dybt i lærdommen, og mine minder om ham indskrænkede sig da også til puklen og den røde uldne strikkede hue med en dusk i toppen.*

1830-1837: Enelærer Rasmus Hansen.

1830 blev den første seminarieuddannede lærer, Rasmus Hansen, ansat ved Breth Skole. Han fulgte nøje den påbudte indbyrdes undervisningsmetode. Se nedenfor under beretninger.

1864-1884: Enelærer Hans Sørensen. Han var folketingsmand 1873-1884.

Fra Jens Lampes artikel om Hans Sørensen i Vejle Amts Årbog, 1982 – om hans vilkår som nyansat lærer i Breth Skole: *... Størstedelen af lønnen bestod af naturalier såsom rug, byg brænde til skolens og lærerfamiliens brug, hø, halm, samt en jordlod på 5 tdr.land og bolig med have i god drift. Sørensen blev gift... De faldt godt til i sognet og herredet. Hans Sørensen blev respekteret både som lærer og privatperson.*

Både i 1860-erne og 1870-erne beskrev provsten lærer Sørensen som en fortrinlig lærer! Han fortalte kun bibelhistorien (1868). Ældste klasse var i 1877 særdeles god i alle fag, historie, retskrivning og geografi indbefattet..... Børnene viste, at de havde tilegnet sig den livlige, nøjagtige og grundige undervisning.

1877 vikarierede senere konseilspræsident/statsminister (1905-08) **I.C. Christensen** for Hans Sørensen. Han var lige blevet færdiguddannet som lærer fra Gedved Seminarium og skulle også fungere som kirkesanger. En dag kom han for sent til en aftale i kirken – han kom i hvert fald senere end præsten.

Nu skulle søndagens salmer fastlægges, og vikaren stod overfor den magtfulde og selvrådige pastor Bøttger.

Pastoren tiltalte vikaren således: "Hvis en af os skal vente på den anden, hvem mener De så, det skal være?"

I.C. Christensen svarede: "Jeg mener, at det må være den,

en udflytning af gårdene kunne man også forudse en meget lang skolevej for både eleverne fra Vrigsted og Breth – helt fra Alkensminde i vest til Breth Surmose i øst. Det gav ikke meget tid til det arbejde, som børnene også skulle levere i den tids husholdning. Breth Skole fungerede i disse rammer indtil 1857, hvor der blev opført en ny skole og lærerbolig øst for Breth på nuværende Serupsvej 8 – den nuværende spejderhytte ”Reden”. På grund af almindelig fremgang, stationen på Breth Mark (Barrit Station), andelsmejeriet og det hastigt voksende nybyggermiljø omkring stationen, var der i slutningen af 1880-erne et stigende børnetal, der medførte at skolen blev delt i to afdelinger, og der blev ansat en 2.-lærer, der delte sin undervisning mellem skolen i Breth og skolen i Barritskovby. Breth Skole bestod nu af 2 klasselokaler, der adskilte de to lejligheder til 1.- og 2.-læreren. Fra 1901 var 2.-læreren af hunkøn. Breth Skole blev nedlagt 1956, hvor elever og lærere blev overført til den nyopførte Barrit Central-skole.

Lærerne ved Breth Skole:

Hovedkilde oplysningerne er: Dansk Præste- og sognehistorie, Haderslev Stift, Århus 1989:

????-1830: **Skoleholder Peder Hansen**. Han blev beskrevet af H.

194?: Lærerinde frk. **Bagger**. Først ansat som aspirant og siden fast ansat.

194?: Lærerinde **Inga Kiesch**. Uddannet fra Gedved Sem. i 1945. Ansat som vikar.

194?: Lærer **Teglgaard**. Var ansat som vikar.

1947: Lærerinde frk. **Laura Øllegaard Winther**. Uddannet fra Silkeborg Sem. I 1945.

194?: Frk. **Lindstrøm**. Hun var ansat som vikar, nu lærer i Dagnæs.

194?: Frk. **Gunda Nielsen**. Hun var student fra Ribe og blev ansat som vikar. Blev lærerinde i Askov.

1950-1954: Fru **Sigrid Marie Dahl**. Med realeksamen og første år på Ribe Sem. blev hun ansat som aspirant fra 1950 til 1952. Hendes stilling forandredes derefter til en vikarstilling.

1954: **Karen Maria Jakobsen**. Hun var uddannet fra Vejle Sem. og blev ansat som vikar. Hun fratrådte efter eget ønske vikariatet i 1955 og flyttede til Vejrum Skole ved Vejrumbro for at blive vikar i et enelærerembede.

I dec.-måned 1955 var skolen uden lærerinde, så børnenes timetal blev nedsat til:

3.-kl.: 18 timer pr. uge, 2.-kl.: 12 timer pr. uge og 1.-kl.: 12 timer pr. uge.

1/1 1956 ansattes frk. **Merete E. Hagen**, som vikar. Hun var studine fra Gentofte Statsskole, 1955. Hun fratrådte til sommerferien 1956, da hun skulle til at læse i Gedved.

Efter sommerferien 1956 ansattes frk. **Birthe Hansen** som vikar. Hun var studine fra Horsens Statsskole. Hun fratrådte ved skolens nedlæggelse på grund af skolernes centralisering d. 11/12 1956.

Skolerengøring blev fra 28/6 1918 varetaget af fru Signe Jensen.

Beretninger:

Therkel Nielsen (1908-1951) blev portrætteret i Horsens Folkeblad. 2/11 1968 i en artikelserie ”Egnsprofiler” (uddrag ved K. Bjerreskov):

Therkel Nielsen er først og fremmest lærer og har undervist indtil han blev 84 år (1965)....

De dyrker også musik? Ja, under ansættelsen i Rårup var jeg endvidere organist, og jeg blev endelig uddannet med eksamen i 1908,

da jeg var kommet til Barritskovby Skole. Her virkede jeg også som organist.

Var lærergerningen et kald?: Åh, det er måske så meget sagt. Vi havde naturligvis vore idéer, men disse var lagt på et bredere felt, og var først af alt dette, at man ikke alene skulle uddanne sine elever bogligt, men også menneskeligt. De skal være høflige for eksempel....

Foruden at Therkel Nielsen har virket som lærer, oprettede han i Barrit en aftenskole og som en frugt heraf også en teknisk skole. Therkel Nielsen har så godt som undervist hele Barrit, og han bliver i dag nærmest betragtet som en institution. I Rårup stiftede han den første fodboldklub i Bjerre Herred, og har været dirigent for det tidligere Barrit Mandskor, der blev startet af husmand Jens Martin Jensen, som stadig lever. En kajakklub var også Therkel Nielsens værk....

T.v.: Leg i skolegården i Barrit-skovby Skole, 1950. T.h.: Barritskovby Skoles Lille Klasse på udflugt til Munkebjerg, her på sejltur fra Vejlefjordcenteret, 1950.

Anne Kirstine Hebbelstrup (1903-1941) blev interviewet af Horsens Folkeblad i forbindelse med sin 90-årsfødselsdag. H.F. 29/6 1971 (Uddrag ved Karsten Bjerreskov): Artikel i anledning af AKH.'s 90-års fødselsdag:

Det var på den tid, da der ikke var mangel på lærerinder. Jeg blev foretrukket blandt 47 ansøgere. I begyndelsen gik 1. og 2. klasserne sammen, men det fik jeg da ændret, selv om det kostede kamp. Det var en upædagogisk ordning at undervise små og større elever sammen, men jeg fik altså min vilje og blev tilfreds – og det samme

gjorde alle andre.

Senere blev jeg da også enstemmigt indstillet til "rigtig" lærerinde ved skolen i Barritskovby, ikke blot småbørnslærerinde. Det gav både mere i løn – det første år fik jeg 500 kr. – og større pension. Først da jeg var 65 år – det var i 1941 – tog jeg min afsked af helbredsmæssige grunde.

Breth Skole

Serupsvej 4, Breth, 7150 Barrit (Matr.nr. 58a, Breth By)

Serupsvej 8, Breth, 7150 Barrit. (Matr.nr. 4e, Breth By)

Den gamle Breth Skole, Serupsvej 4, malet ca. 1907.

Skolehistorie Breth Skole:

Vrigsted-Breth Skole: Vrigsted og Breth udgjorde tilbage i 1700-tallet ét skoledistrikt, og på marken i nærheden af den sydligste af de 3 Vrigsted-møller, lå det fælles skolehus, hvor børnene fra både Vrigsted og Breth fik undervisning. Den fælles skole blev, så vidt vides, nedlagt samtidig med udskiftningen i Breth i 1776-78.

Breth Skole blev opført 1777 på nuv. Serupsvej 4 i Breth. Det er grundlæggende stadig den oprindelige bygning, der ligger på grunden. Baggrunden for oprettelsen af Breth Skoledistrikt var, som nævnt udskiftningen af gårdenes jord og et stigende børnetal. Med